

תיקונים לפירוש 'יפה ענף' על איכה איכה

עמוד ה'

שורה ד' - "קשה כיון דקרא ... קאמר אמאי תלי לה הכא בהא" - צריך לומר "כיון דקרא [תרתין] קאמר", וכן הוא ביפה מראה על הירושלמי במס' חגיגה פרק א', (ובלתי זה אינו מובן).

שורה ז' - "דודאי ... החזיקו נמי בשכר מלמדי תורה" - צריך לומר "דודאי [לא] החזיקו נמי", וכן הוא ביפה מראה שם.

עמוד ו'

ד' שורות מלמטה (בתחילתו) - "משום דהתורה מרחיקתם מהעבירה" - בדפוס ראשון כתיב משום "דתורה" מרחיקתם.

עמוד ז'

שורה י"ט - "שהן מגדילין ומרבין אותה בן האנשים" - צריך לומר "לעיני" האנשים (וכן הוא בדפוס ראשון).

עמוד י"א

שורה ז' - "שמתעצל ואל יתן לב אליה" - צריך לומר "ולא" (וכן הוא בדפוס ראשון).

שורה ט"ב - "ור' יהודה בן פזי מוסיף דאפילו דאין כאן ... שכחה ושגגה דהיינו זניחה סגי להשליט האויב, דשגגת תלמוד עולה זדון" - נראה כמעט ברור שחסר כאן תיבת "אלא", וצריך לומר "דאפילו דאין כאן [אלא] שכחה ושגגה". - וגם חסר כאן המראה מקום להא דקאמר דשגגת תלמוד עולה זדון (בבא מציעא לג ע"ב).

שורה ט"ז - "כי חיים הם למוצאייהם בפה" - צריך לומר "למוצאייהם" (וכן הוא בדפוס ראשון), וכוונתו להא דדרשו חז"ל [עירובין נד ע"ב] אל תיקרי למוצאייהם אלא למוצאייהם בפה, וכמובן דיש להוסיף כאן המראה מקום הלז.

שורה כ"ג (בתחילתו) - "הוא שאין כח בו ... כביכול לקונן" - נשמט כאן תיבת "ית[ברך]", וצריך לומר "שאין כח בו ית[או יתברך] כביכול לקונן" (וכן הוא בדפוס ראשון).

י' שורות מלמטה - "שהצער מה שגלו שניה עד שישבה בדד" - נראה דצריך לומר "שניהם", ומהנכון להדפיס שניה[ם].

ג' שורות מלמטה - "וכל דרכיו משפט וצדק" - צריך לומר "צדק" (וכן הוא בדפוס ראשון).

עמוד י"ב

שורה י"ב - "כדי להרבות בבכיה בישראל" - צריך לומר "בכיה" (וכן הוא בדפוס ראשון).

שורה י"ח - "או להרבות בבכיה, וכההיא דאמר" - בדפוס ראשון כתיב "בבכי" וכההיא "דקאמר".

ב' שורות מלמטה - ואעפ"י שהמשל כך גלו עשרת השבטים" - צריך לומר "שהנמשל" (וכן הוא בדפוס ראשון).

עמוד י"ג

שורה ד' - "שהאדם מקונן על עצמו אלא יקרא לאחרים שיקוננו עליו" - צריך לומר "יקונן" על עצמו אלא יקרא "אחרים" (וכן הוא בדפוס ראשון).

שורה י"ז - "אך קשה מאי דדייק" - צריך לומר "דייק" (וכן הוא בדפוס ראשון).

שורה כ"א - "לא יחוייב דכל מה שאחריו דבריו הם" - בדפוס ראשון כתיב "הן".

שורה כ"ג - "כדי שתתמהרנה" - צריך לומר "שתמהרנה" (וכן הוא בדפוס ראשון).

עמוד ט"ו

סימן ה', שורה ח' (בתחילתו) - "איכה נשאר גן עדן זולתו" - צריך לומר "בזולתו" (וכן הוא בדפוס ראשון).

שורה ט' - "ואפילו בדבר מפורש הגנות יש לחוטא להתנצל" - צריך לומר "שיש" (וכן הוא בדפוס ראשון).

עמוד ט"ז

טור א', שורה י"ד - "במקום הקדושה הוא" - צריך לומר "הקדוש ההוא" (וכן הוא בדפוס ראשון), וכנראה נמשך כאן בטעות הה"א של "ההוא" לתיבת "הקדוש" שלפניו.

עמוד י"ח

שורה י"א - "ויער (ה) אלקי ישראל את רוח פול מלך אשור" - לא ידעתי למה נכתב כאן מלת (ה) בסוגריים, כי בדפוס ראשון ליתא לתיבה זו כלל.

עמוד י"ט

שורה א' - "כעת שגלו שבט ראובן ושבט גד" - תיבת "ושבט" נדפס כאן בטעות, כי בפנים המדרש ליתא לתיבה זו, אלא כתיב "שבט ראובן וגד", וכן בדפוס ראשון ליתא לתיבה זו בד"ה של היפה ענף.

עמוד כ"א

שורה א' - "והיינו והרקח מרקחה" - צריך לומר "המרקחה" (וכן הוא בדפוס ראשון).

עמוד כ"ג

י"ד שורות מלמטה - "להכי דריש ליה מענין פתוח, נפתחו שערי ארצך [נחום ג, יג]" - מלת "פתוח" היא חלק מהפסוק בנחום, וא"כ אין מקום להפיסוק כאן.

י"א שורות מלמטה - "כמו נקיון שינים" - חסר המראה מקום [עמוס ד' ו'].

עמוד כ"ד

ט' שורות מלמטה (בתחילתו) - "לזה פירש הדבר בב' פנים" - צריך לומר "בג' פנים", (ואף בדפוס ראשון נמי כתיב ב' פנים, אבל מהמשך הדברים כאן מבואר שהם ג' פנים, ועל כרחך שיש כאן טעות הדפוס).

עמוד כ"ו

ט' שורות מלמטה - "בחורבן ... ראשון" - צריך לומר "בחורבן בית ראשון" (כן הוא בדפוס ראשון).

עמוד כ"ז

שורה ט"ז - "ובברכות נמי לא גרס אלא עמו" - צריך לומר "גרסינן", שכן הוא לשון התוס' שם, (וביפ"ע כאן בדפוס ראשון כתיב בראשי תיבות "ל"ג").

שורה כ"ד - "שהיה גלותם ע"י נבוכדנאצר" - לא ידעתי למה נכתב כאן באל"ף טפי מכמה פעמים שנזכר "נבוכדנצר" עד עכשיו (ובדפוס ראשון כתיב כאן "נבוכד נצר", ובשאר הפעמים כתיב בראשי תיבות נ"נ), - וכן לקמן בשורה כ"ו ושורה כ"ז הדפסתם "נבוכדנאצר" באל"ף בלי שום סיבה.

שורה כ"ה (בסופו) - "זיל גבי מואב דיתיבי בדוכתייהו" - צריך לומר "לגבי" (כן הוא בדפוס ראשון, וכן הוא לשון הגמרא במגילה שם).

עמוד ל"ו

ו' שורות מלמטה (בתחילתו) - "דזה תופס מכאן" - בדפוס ראשון כתיב "שזה".

עמוד ל"ח

שורה ו'-ז' - "כדכתיבנא לעיל [ה' ד"ה גם יתכן]" - לא ידענא מה הכרח יש שנתכוון לשם, והא כאן נמצא וכאן היה סברא הלז ממש בתחילת הסימן [ד"ה כך לא זזו], - בשגם דלעיל בפתיחתא ה' לא הזכיר עון עבודה זרה דוקא, רק כללות החטאים כאשר ימרו פני עליון, וכאן הדגיש עון עבודה זרה שהחזיקו בה כמה דורות.

עמוד מ'

ז' שורות מלמטה - "דכתיב [מלכים ב, ח, ד] ספרה נא לי את כל הגדולות" - בדפוס ראשון חסר כאן תיבת "כל", ובכן ראוי לכתוב תיבת [כל] בסוגריים מרובעות.

עמוד מ"א

שורה ד' - "להאריך אפו להם ... לייסרם במשפט בארצם" - חסר כאן תיבת "א" (וישנו בדפוס ראשון).

עמוד מ"ז

ט' שורות מלמטה - "דדריש כי נגע על לבך זה הקב"ה" - צריך לומר "עד", שכן הוא לשון הפסוק בירמיה.

עמוד נ"ג

שורה ג' - "לא קאמר הכא אלא הני תרתי דתלוי בישיבת ירושלים גופה" - בדפוס ראשון כתיב "דתלו", ואם באנו לתקן מהראוי לכתוב "דתלויים" דהא קאי כאן אב' דברים, - אך באמת אין צריך לתקן כלום, דאשכחן כמה פעמים בש"ס לשון "דתלו", כגון במס' חולין (י"ח). "דתלו" ביה טפלי, ובמס נזיר (מ"ז:): "דתלו" ביה רבים, ועוד.

עמוד נ"ה

י"א שורות מלמטה - "ה"פ (לפי) [אעפ"י] ששקדתי שכינתני הייתי כצפור" - לא הבנתי למה תוקן כאן "אעפ"י", אדרבה לשון "לפי" יצדק כאן שפיר, והכוונה דלפי ששקדתי להשרות שכינתי בביהמ"ק לעולם, לכך ואהיה כצפור בודד על גג, וכדרך הצפור שאף כשנוטלין גוזליה היא נשארת שם בדד ואינה מנחת שובכה.

שורה אחרונה - "דחורבן שני נמי רמיז הכא מכללא דטמא טמא" - צריך לומר "מכפלא" (וכן הוא בדפוס ראשון, אלא דהאות פ' מטושטש קצת).

עמוד נ"ז

שורה ז' - "להוציא דברי תורה מפיו" - צריך לומר "דבר", שכן הוא לשון המדרש בפנים, (ובדפוס ראשון כאן כתיב "ד"ת" בראשי תיבות).

שורה י"ז-י"ח - "והיינו סנהדרין שבלשכת הגזית כמ"ש ז"ל [...] - כן מבואר בסנהדרין [יד ע"א] ובסוטה [מה ע"א] וברש"י שם [בסוטה ד"ה המקום].

עמוד נ"ט

י' שורות מלמטה - "(והא) [ולא] מפרש ליה בגזלה" - טפי נראה להגיה "והא [דלא] מפרש ליה בגזלה", כי זה מתאים יותר לסיגנון לשון היפ"ת בכמה דוכתי.

עמוד ס"א

שורה ט"ו - "ובתריה אל ראש כל דרך בנית רמתך" - צריך לומר "כל ראש", שכן הוא לשון הכתוב.

עמוד ס"ב

ה' שורות מלמטה - "ולא היה איפשר לפרש מסכה לשון מכסה" - נראה דצריך לומר "ול", דזולת זה אינו מובן. - וגם תיבת "מכסה" נראה שהיא טעות סופר, וצריך לומר "מסכת".

עמוד ס"ח

שורה ה' - "כדי שיבא נבזארדן" - צריך לומר "נבזארדן", (וגם בדפוס ראשון נדפס "נבזארדן" בטעות).

עמוד ע"ד

ח' שורות מלמטה - "הודו לידך כי לעולם חסדך" - פלא בעיני שנדפס כאן שם הוי"ה ככתיבתו, ומדוע לא סגי לכתוב "לה" כנהוג, (וגם במהדורת גרינפעלד נכשל בזה, ומהתם להכא...).

עמוד ע"ח

י"ג שורות מלמטה (בסופו) - "ואין חסרון כלל במתניהם" - צריך לומר "במחניהם" (כן היא בדפוס ראשון, - והנה שם כתיב "ואין חסרון כלל במחניהם", אבל זה אפשר שהיא טעות, ומיהו בכל אופן ראוי לתקנו בסוגריים כזה: "כלל").

עמוד ע"ט

ה' שורות מלמטה - "בתודה בשירים ומצלצלים ותרועה" - צריך לומר "ובצלצלים" (כן היא בדפוס ראשון, ובשוח"ט הגירסא "וצלצלים").

שורה אחרונה (בתחילתו) - "שהוא נראית לפניו" - צריך לומר "שהיא" (וכן הוא בדפוס ראשון).

עמוד פ"א

ו' שורות מלמטה - "כדפירשתי שם [...] - חסר המראה מקום [ביפ"ת ד"ה מתחלת ברייתו של עולם].

ה' שורות מלמטה (בתחילתו) - "שכשנבנה בית המקדש שלח לו חירם בני אדם שעתידין למות" - זה טעות (גם בדפוס ראשון), וצריך לתקן: (חירם) [פרעה נכה].

עמוד פ"ה

שורה ג' (בסופו) - "הא דלא קאמר מפני הצטערם על הדברים" - נראה דצריך לומר "קאמר", דהרי קאי על מלאכי השרת שהם רבים, (ובדפוס ראשון נכתב בראשי תיבות "דל"ק").

עמוד פ"ו

שורה ג'ד' - "והלא הוא הדיין הוא העד והוא בעל דין" - ראוי לציין המראה מקום לזה [אבות פ"ד מל"ב].

שורה ט"ו - "ועוד קשה התם שאמר שהקב"ה הוא הנותן השכר" - צריך לומר "שאחר" (וכן הוא בדפוס ראשון).

עמוד פ"ט

שורה ד' - "והאידנא לא נפקו עד דמחו להו" - צריך לומר "נפקי" (וכן הוא בדפוס ראשון, וכן הוא לשון הגמרא בסנהדרין שם).

עמוד צ"ב

י"א שורות מלמטה (בתחילתו) - "[עי' רש"י ב"ק יז ע"א ד"ה האידנא]" - צריך לומר "והאידנא" (וכן טעה במהדורת גרינפעלד).

עמוד צ"ד

ב' שורות מלמטה - "ומחצר למזבח חיצון" - צריך לומר "[ה]חיצון", שכן הוא לשון רש"י בגמרא שם (וכן הוא ברש"י שבעין יעקב אשר כנראה לשון היפה ענף נלקח משם).

עמוד צ"ז

שורה ב'ג' - "ובכמה דוכתי [...] אמרו שלא זזה שכינה מכותל מערבי לעולם" - כן הוא בשמו"ר פרשה ב' סי' ב', ובמדב"ר פרשה י"א סי' ב'.

עמוד צ"ח

שורה ו' - "שוממין בלי באי מועד" - צריך לומר "מבלי" (כן היא בדפוס הראשון).

שורה י"ד - "וכדרך שכתבתי בסי' כ"ב [...] - כוונתו למה שכתב שם [ד"ה פתח והצרוע] דהקינה היא על המשך ימי גלותינו הארוך הזה.

עמוד ק'

- "כמ"ש הר"י זבדה באגרת התחיה שחבר [...] - צריך לומר "זברא", והכוונה להג"ר יהודה זברא ז"ל שחיבר "מכתב התחיה" שנספח למאמר תחיית המתים להרמב"ם (נדפס בויניציאה ש"ו ובקושטא שכ"ט), ושם בשער ט"ו כתב כדברים האלה: כי ה' לא יעשה נס שני פעמים בענין אחד שלא יחשוב אדם שאין יכול לעשות הנס רק באותו ענין עכ"ל.

שורה אחרונה - "פוקד עון אבות על בנים, כשאוחזין מעשה אבותיהן בידם" - חסר המראה מקום [ברכות ז ע"א, סנהדרין כז ע"ב].

עמוד ק"ו

ט' שורות מלמטה - "אך קשה היכא רמיזא דמאי דמפרש מוראה שוטיטא פי' אחרינא הוא" - בדפוס ראשון כתיב "אבל" קשה. - ואגב נראה דצריך להוסיף כאן פיסוק (,) אחר תיבת "רמיזא", כי בזולת זה הלשון מגומגם קצת כמבואר למעין, אך גזירת המאמר הוא אחר תיבת רמיזא, וזה שיעורו: אבל קשה היכא רמיזא, פי' היכא רמיזא כאן בפיסוק ענין של סכלות, ואין לומר דדריש מוראה לשון שוטיטא, דהא מאי דמפרש מוראה שוטיטא פירוש אחרינא הוא, ועד השתא לא פי' ליה רק לשון יראה ורעד. - דוק ותבין שזהו כוונתו.

עמוד ק"ז

ה' שורות מלמטה - "והיינו בית המקדש כדלקמן [...] - חסר המראה מקום [פרשה ה' סימן י"ט].

עמוד ק"ט

ט"ז שורות מלמטה - "פירש"י [שם] - יש לציין [שם ל ע"ב], דלעיל בדיבור הקודם נזכר [שם לא ע"א], ורש"י זו היא בדף ל ע"ב, (אלא דאי אפשר לכתוב כאן הד"ה של רש"י, כי ברש"י שבגמרא הוה הד"ה "יום", וברש"י שבעין יעקב הוה ד"ה "שנתנו", והלשון כאן היא כלשון רש"י שבעין יעקב ודו"ק).

י"ב שורות מלמטה (בתחילתו) - "עד (יוה"כ ותמוז) [י"ב מתמוז] דההיא שתא מליוה" - תיבת "עד" צריך ג"כ להיות בהסוגריים המעוגלות, (ובמהדורת גרינפעלד נדפס כהוגן).

עמוד ק"ד

ז' שורות מלמטה - "וחתני החכם הר' אלעזר פסח יצ"ר" - בדפוס ראשון כתיב "ה"ר".

עמוד ק"ז

שורה כ"ח-כ"ט - "דכתיב [...] והוא אסור בזיקים" - חסר המראה מקום [ירמיה מ' א'].

ה' שורות מלמטה - "דאם לקנתרו על שהיה הרעה בעונותינו בא" - ראוי להשים פיסוק (,) אחר תיבת "הרעה", כי כוונתו בזה לומר דאם לקנתרו על שהיה הרעה, הלא בעונותינו בא, (וכמו שאמר נבזראדן עצמו תיכף אח"כ ויעש ה' כאשר דיבר כי חטאתם לה' ולא שמעתם בקולו וגו'), וא"כ מה שייך לקנתר את ירמיה בכך.

עמוד ק"ח

שורה ז'-ח' - "כי מ"ש רד"ק פירוש, רחוק" - צריך לומר "פירוש" (ובדפוס ראשון כתיב בקיצור פירו'), וממילא צריך להסיר הפיסוק שאח"כ.

עמוד קכ"ה

ט' שורות מלמטה (בסופו) - "וזה אומרו שלשה נתנבאו בלשון אחד" - צריך לומר "איכה", דהא קאי כאן על לשון המדרש, ובמדרש כתיב "שלשה נתנבאו בלשון איכה", (ובדפוס ראשון כתיב "וז"א ג' נתנבאו בלשון א", ואין רחוק לומר שהא' הוא קיצור מתיבת איכה).

ו' שורות מלמטה - "וכדאמר בד"ר [א, יב] גבי יוסף עליכם ככם [דברים א, יא] שהיו צדיקים" - צריך לומר "יג", כי שם מבואר שהיו צדיקים שקבלו תוכחה. - ומה שכתב בשורה שלאחריו "וז"ש הרבה אתכם על גבי דייניכם", היא בדב"ר שם [סימן י'].

עמוד קכ"ז

שורה ג' - "ר' סמאי אמר פורפורין" - במדרש שלפנינו הגירסא "סימא", ובדפוס ויניציאה הגירסא "סימאי", וא"כ מה שנכתב כאן "סמאי" הוא דלא כמאן, ואילו בדפוס ראשון כאן כתיב בראשי תיבות "ר"ס" (הן בגוף המדרש והן ביפה ענף) וא"כ מה טעם לשנות. [וכן יש לתקן להלן בעמוד קכ"ט שורה ז' (בתחילתו) שהובא שם דברי ר' סימא דכאן].

עמוד ק"ל

ה' שורות מלמטה - "שפי' המלה ענין קושיא על מציאות הדבר איך נעשה בזה" - בדפוס ראשון כתיב "קושי", ונראה ג"כ דצריך לומר "כזה".

ג' שורות מלמטה - "שהיו רוב עמה בה בג' רגלים כדדריש במק"א [...]". - בדפוס ראשון כתיב "במ"א", ויתכן שזה ראשי תיבות "במדרש אחר" או "במקום אחר", - ובכל אופן חסר כאן המראה מקום, והיא במדרש איכה זוטא [פרשה א'] והובא בילקוט על איכה [רמז תתר"ג] וזה לשונו: דרש ר' אלעזר בנו של ר' יוסי הגלילי וכו' איכה ישבה בדד, אמר ירמיה לפני הקב"ה רבש"ע עיר ששמך ושבחך בתוכה ורוב עמה בתוכה בשלש רגלים תשב בדד, ולהלן שם א"ר חנינא העיר רבתי עם, עיר שרוב עמה בתוכה בשלש רגלים. (ומיסתבר מאד שנתכוון היפ"ע למדרש זה, דבסמוך סוף סימן ו' [עמוד קל"ה שורה ח'] ציין להא דאיתא במדרש ילקוט שם תיכף אחר זה, דבר אחר העיר רבתי עם, עיר שמתכוונים לפרות ולרבות בתוכה וכו').

עמוד קל"ו

שורה ב' - "מצי למקריא פרה מטעם הדמיון" - צריך לומר "למקרייא" (ובדפוס ראשון כתיב למקריי), אלא דבמהדורת גרינפעלד השמיט י' אחד בטעות וכתב למקרי, ומשם למהדורא זו).

עמוד קמ"א

שורה ד' - "כל מעשה שלמה משולשין היר" - צריך לומר "מעשי" (כן הוא בדפוס ראשון, וכן הוא ביפ"ת על ב"ר פרשה י"ב סימן ד' ד"ה שלשה - ודלא כמו שהעתיק במהדורת גרינפעלד כאן הערה פ"ג).

עמוד קמ"ב

שורה א' - "הדין אלפא" - צריך לומר "אילפא" (כן הוא בדפוס ראשון, וכן הוא בפנים המדרש).

עמוד קמ"ג

שורה ח' - "שמעזות פנים ניכר" - צריך לומר "הפנים" (וכן הוא בדפוס ראשון).

שורה ט' - "דשבת [ל ע"ב] דרבי הו מצלי" - צריך לומר "כי הוה" (כן הוא בדפוס ראשון, וכן הוא לשון הגמרא במס' שבת).

שורה י"א - "שתצילנו היום" - צריך לומר "שתצילני" (כלשון הגמרא).

שורה י"ב-י"ג - "ופרש"י מעזות פנים, שלא יוציאו עלי חשש ממזרות" - צריך לומר "יצא עלי שם" (כן הוא בדפוס ראשון, וכן הוא לשון רש"י במס' שבת, וכן הוא ברש"י שבעין יעקב).

ג' שורות מלמטה - "דא"כ האיך חזר לבדקם" - בדפוס ראשון כתיב "היאך".

עמוד קמ"ד

שורה אחרונה - "ויסגרו הדלת בעדם" - לכאורה צריך לומר "בעדו", וראוי לתקן "(בעדם) [בעדו]" כנהוג.

עמוד קמ"ו

שורה ט' - "אם יבא עליך" - בדפוס ראשון כתיב "לך".

עמוד קמ"ז

שורה ז' - "המשולים כחול" - צריך לומר "לחול" (כן הוא בדפוס ראשון).

שורה י"ד-ט"ז - "ועוד הזקן למה [לא] שאל על הביצים (ולא שאל) [ושאל] על הגבינות" - טפי נראה להגיה כך: "למה שאל על [הביצים] [הגבינות] ולא שאל על [הגבינות] [הביצים]".

עמוד קמ"ח

- "המעוברת שיוציאין שיוציאין" - תיבת "שיוציאין" נכפל כאן בטעות.

עמוד קנ"ג

שורה א' - "אימיה הוא חכים" - צריך לומר "אימיה" (כן הוא בדפוס ראשון, וכן הוא בפנים המדרש).

עמוד קנ"ה

שורה א' "דלף, המטר יורד עליהם" - אין טעם להפיסוק (,) שאחר תיבת "דלף", ומהראוי להסירו.

שורה ו' - "ובירושלמי [...] איתא דקאמר לי' זקף אצבעך" - ראוי לציין [מעשר שני שם].

עמוד קנ"ט

שורה ה' "ולפי נוסחת הב"ר" - בדפוס ראשון כתיב "ב"ר" (בלי ה').

עמוד ק"ס

שורה כ"א - "כי ממה שאמר כל החלומות הולכין אחר הפה" - צריך לומר "שאמר" (לשון רבים) וכמו שממשיך כאן "כי לא דברנו אלא בסתומים", וכן לעיל בשורה י"ט כתב "שהרי אמרו כל החלומות הולכין אחר הפה", (ובדפוס ראשון כאן כתיב בראשי תיבות "ממ"ש").

שורה אחרונה (בתחילתו) - "וחכמי הרופאים הגידו" - צריך לומר "הרפואה העידו" (כן הוא בדפוס ראשון כאן, וכן ביפה מראה וביפ"ת שם).

באותה שורה - "וכן העיד הרלב"ג [...] - חסר המראה מקום, והיא בספרו [מלחמות ה' מאמר שני פרק ד'].

עמוד קס"א

שורה ח' - "העיד שראה בחלום" - צריך לומר "שהראו לו" (כן הוא בדפוס ראשון, וכן הוא ביפה מראה וביפ"ת שם).

שורה כ"ה - "ואף כי אמר הכתוב [זכריה י, ב] החלומות השוא ידברו" - בדפוס ראשון כתיב "שוא", (וכן הוא ביפה מראה שם, ואמנם ביפ"ת שם כתיב "השוא"), ואיברא דלשון הכתוב בזכריה היא "השוא", אבל א"כ מהראוי לתקן ג"כ תיבת "החלומות" ולכתוב במקומו "וחלומות" כלשון הכתוב בזכריה.

שורה כ"ו - "כתבתי בביאורי לב"ר פי"ז [ז] ... נובלות נבואה חלום" - חסר כאן תיבת "גב", כי זולת זה הלשון מגומגם קצת, וכן ביפה מראה וביפ"ת שם כתיב "גב", וא"כ מהראוי לכתוב כאן [גבי] בסוגריים מרובעות.

"ב שורות מלמטה (בתחילתו) - "הדברים נראין קמן לטובה" - צריך לומר "קשין" (כן הוא בדפוס ראשון, אלא שהאות ש' מטושטש קצת עיי"ש).

עמוד קס"ב

ג' שורות מלמטה - "כי באכילת השומים ובצללים לא יוזק במים" - צריך לומר "והבצללים" (כן הוא בדפוס ראשון).

באותה שורה (בסופו) - "שהמתמיד באכילת" - בדפוס ראשון כתיב "אכילת" (בלי ב'), ומהראוי לכתוב "[ב]אכילת".

עמוד קס"ו

שורה כ"א (בתחילתו) - "דכיון דחטאו מאל"ף עד תי"ו" - צריך לומר "ועד", - וכן בסוף השורה צריך לתקן "ועד" (וכן הוא בדפוס ראשון).

עמוד קס"ז

שורה ו' (בתחילתו) - "אויב" - צריך לומר "האויב" (כן הוא בדפוס ראשון).

שורה י"ז - "וכההיא דאמר באסתר רבתי" - צריך לומר "דאמר" (כן הוא בדפוס ראשון).

עמוד קע"א

שורה כ"א - "מהו צליל ... שעורים" - צריך לומר "מהו צליל לחם שעורים" (כך הוא לשון הפסוק והמדרש, וכן הוא ביפ"ע כאן בדפוס ראשון).

עמוד קע"ב

שורה י' - "נתחללה אותה שבועה" - דיבור זה לא שייך כאן אלא להלן סוף עמוד קע"ג אחר ד"ה נשתנית הימין, (וכן הוא בדפוס ראשון, אלא שנעתקה כאן בטעות במהדורת גרינפעלד, ומשם למהדורא זו).

ז' שורות מלמטה - "הרי נראה שנאמר והסכים עם מאמר ירמיה" - צריך לומר "שגמר" (וכן הוא בדפוס ראשון).

עמוד קע"ג

ז' שורות מלמטה (בסופו) - "שהרי ממ"ש שמשתיני אנא עם לבי" - צריך לומר "משתיני" (וכן הוא בדפוס ראשון).

עמוד קע"ד

שורה כ"ג (בסופו) - "ויתכן לומר שהחולי בזה רמז על עזיבת מדת טובתו" - בדפוס ראשון כתיב "אל".

שורה כ"ה - "והכתוב אומר" - בדפוס ראשון כתיב "אמר".

עמוד קע"ה

י"ב שורות מלמטה (בתחילתו) - "שינוי ימין עליון" - בדפוס ראשון ליתא לתיבת "עליון", (וגם אין צורך להוסיף כאן תיבת "עליון" בסוגריים מרובעות, כי גם לעיל בשורה ט"ז נקט כהאי לישנא "ואם שנוי ימין אין תקוה").

- כאן חסר פירוש היפ"ע שעל סימן י"ג וסימן י"ד, ונשמט לגמרי ממהדורא זו.

עמוד קפ"א

שורה ט' - "חביב עליהם" - צריך לומר "עליכם" (כן הוא לשון הילקוט, וכן הוא ביפ"ע כאן בדפוס ראשון).

עמוד קפ"ד

שורה ח' - "ולא יהי מנוח לכך רגלך" - צריך לומר "יהיה" (וכן הוא בדפוס ראשון).

עמוד קפ"ה

י"א שורות מלמטה - "אין יכולין לנגוע בו ונפש מלט" - נראה דצריך לומר "ונפש[ו] מלט", והיא לשון הכתוב ביחזקאל [לג, ה].

ט' שורות מלמטה - "כי חורבן בית ראשון ובית(ר) שני" - תיבת "שני" צריך להיות בסוגריים מרובעות, כי בדפוס ראשון ליתא לתיבה זו.

עמוד קפ"ח

ז' שורות מלמטה - "ואפשר דלאו אהא דיוקא קאמר" - נראה דצריך לומר "דווקא".

שורה אחרונה (בסופו) - "שפי' בנשים הנוגות בשפלותן ועניין" - צריך לומר "בנשים" (וכן הוא בדפוס ראשון כשתעיין היטב, ובכל אופן מלת "בנשים" יצדק כאן טפי).

עמוד ק"צ

שורה ד' - "כדאיתא בס' תעניות [כ ע"א]" - ראוי להשלים התיבה ולכתוב "בסדר", כי כך הוא שם הפרק "סדר תעניות" (וכדרך היפ"ת ברוב המקומות לציין שם הפרק), ובכן ראוי להוסיף בהסוגריים [תענית כ ע"א].

עמוד קצ"ד

ז' שורות מלמטה (בסופו) - "בפ' דיני ממונות [סנהדרין כו ע"ב] - צריך לומר "ע"א".

ה' שורות מלמטה - "אם לעקל אם לעקלתו" - צריך לומר "לעקלקלות", וכן צריך לתקן בשורה שלאחריו.

עמוד קצ"ה

שורה י"א - "וכן הוא בספר בן גוריון [...] - יש לציין [יוסיפין פרק צ"א-צ"ד].

עמוד ר"ב

שורה ד' "נפל תורא מחדן סכינה" - צריך לומר "תחדן" (וכן הוא בדפוס ראשון).

עמוד ר"ה

שורה י"ג-י"ד - "על שם תפתה. דהוה ביה מדורה" - תיבות "דהוה ביה" שייכים לדיבור המתחיל, כי הוא לשון המדרש.

שורה ט"ז-י"ח - "ומפרש ואזיל שהיתה שם מדורה, מענין כי מקום זה הוא דליתא דבר הינום..." - הלשון כאן מגומגם מאד ואין לו שחר, ואין ספק אצלי שתיבות "מדורה מענין כי" נכפלו בטעות מצד המדפיסים הראשונים, כי הנך ג' תיבות ממש כתובים לעיל בתחילת הדיבור "מדורה מענין כי ערוך מאתמול תפתה", ובטעות נכפלו כאן פעם שנית, ובכן לדעתי צריך לתקן ולכתוב כאן אלו ג' תיבות בסוגריים עגולות כזה: "ומפרש ואזיל שהיתה שם (מדורה מענין כי) מקום זה הוא דליתא דבר הינום".

עמוד ר"ז

שורה ה' - "ומוהר"ר אליהו בן חיים נר"ו אומר..." - חסר כאן המראה מקום, ובמהדורת גרינפעלד (הערה קל"ב) ציין לספרו הנותן אמרי שפר פ' אחרי (נ"א ע"ג), אבל אין זה ענין לכאן, כי שם מבאר הראנ"ח המדרש דלהלן (סימן ל"ו) עה"פ קרא עלי מועד לשבור בחורי, מצינו שסילוקן של בחורים קשה כחורבן ביהמ"ק, ואינו ענין לכאן כלל, - אבל כן איתא שם בפ' מסעי (ע"ה ע"א סוף ד"ה והמדקדק) שפי' מדרש דידן ממש כמו שהעתיק היפ"ע כאן, (וסיום דבריו נמצא להלן שם בעמוד ב' ד"ה ונחזור עיי"ש).

ב' שורות מלמטה (בסופו) - "גם לא יקשה כל כך בענין חלול ה' והבטל עבודה" - צריך לומר "ענין" (וכן היא בדפוס ראשון).

עמוד ר"ט

שורה א' - "זה דבק למ"ש לעיל [...]" - ראוי לציין [סוף סימן כ"ה].

עמוד ר"י

שורה א' - "אלא [...] ויהרוג בחוריהם בחרב בבית מקדשם ולא חמל גרסינן" - חסר המראה מקום [דברי הימים ב' ל"ו י"ז].

שורה ד' - "וכאן [...] להשמיד להרוג ולאבד..." - גם כאן חסר המראה מקום [אסתר ג' י"ג].

ד' שורות מלמטה - "גבי גנאי נהרא דריש חולין" - צריך לומר "גינאי" (כן הוא לשון הגמרא שם, וכן הוא בדפוס ראשון כאן).

עמוד רי"ב

שורה א'-ב' - "על דרך [שבועות מז ע"ב] קרב לגבי דהינא ואדהן" - בדפוס ראשון כתיב "דיהנא", ואמת נכון הדבר דבמס' שבועות הגירסא "דהינא", אבל לבי אומר לי שהיפ"ע התכוון למדרש תנחומא פ' וירא [סימן י"א] דשם הובא משל זה לגבי לוט גופיה דלפי שנתחבר לאברהם למד ממנו הכנסת אורחין, ושם הגירסא "דיהנא".

שורה כ"ג - "שישראל מצווין את תצר את מואב" - צריך לומר "אל".

שורה כ"ו-כ"ז - "ויש עוד במדרש [...] שלכן נאמר צרור את המדינים ולא המואבים לפי שהמואבים מפני היראה עשו" - מהראוי לציין שכך פירש"י בפ' מטות עה"פ [במדבר לא ב] נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים.

ו' שורות מלמטה - "כה אמר ה' הוי אל נבו וגו' הוביש ... כי חתה" - חסר כאן תיבת "מואב" (כך הוא לשון הפסוק שם, וכן הוא בדפוס ראשון כאן).

עמוד רי"ג

י"ד שורות מלמטה (בסופו) - "וישכור עליו את בלעם בן בעור לקללו" - בקרא שם לא כתיב "בן בעור", וא"כ מהראוי להשימו בסוגריים עגולות, (ומהתימה קצת, כי בדפוס ראשון כאן כתיב וישכור "על" את בלעם וגו', ובדפוס החדש תוקן על נכון "עליו", ובנוגע לתיבות "בן בעור" נשאר כפי הטעות שבדפוס ראשון).

עמוד רי"ד

י"א שורות מלמטה - "ואם יחזקאל שאמר לבני קדם על ... עמון ונתתיה למורשה" - חסר כאן תיבת "בני" (כן הוא לשון הפסוק ביחזקאל, וכן היא בדפוס ראשון כאן).

באותה שורה (תיכף אח"כ) - וזה רמז על החטא הג' - צריך לומר "אל" (כן היא בדפוס ראשון).

עמוד רט"ו

שורה ב' - "זה ביוה"כ, וכדתנן בפ' יו"כ" - צריך לומר "יוה"כ" (וכן היא בדפוס ראשון).

ב' שורות מלמטה - "וי"ל שזה דרך הפלגה על רוב הצרות כאילו אפילו על האויב יקשה בעינייהו כל כך רעות" - לכאורה זה טעות סופר, דהא בסמוך ממש קודם לזה כתב היפ"ע דהא דכתיב תבא כל רעתם לפניך וגו' מיירי באויבים שהרעו לישראל, והכא מיירי בשאר אומות העולם, וא"כ למה כתב כאן אפילו על "האויב" יקשה בעינייהו וכו'. - ועל כן לבי אומר לי שהיה כתוב כאן בהכת"י האו' בקיצור, ורצה לומר "האומות", והמדפיסים טעו וכתבו "האויב".

עמוד רי"ז

שורה ו' (בתחילתו) - "ומצטערים" - צריך לומר "מצטערים" (ואף בדפוס ראשון כתיב "ומצטערים", אבל בהכרח שזה טעות כמבואר מסיגנון הלשון, ובכל אופן ראוי להסגיר אות ו' בסוגריים מעוגלות כנהוג).

עמוד רי"ט

שורה י"ד - "אעפ"י שגבריאלי שרו של אש [...] - חסר המראה מקום [פסחים קיח ע"א].

עמוד ר"כ

ז' שורות מלמטה (בסופו) - "שהיה אהוריירה דנבוכדנצר כדאיתא בפ"ק דמגילה" - צריך לומר "דבלשאצר", דהא מבואר שם בגמרא דושתי אמרה ליה בר אהוריירה דאבא וכו', והיא היתה בתו של בלשאצר.

עמוד רכ"א

י' שורות מלמטה (בסופו) - כדאיתא בב"ר [ג, יא] - הציון לפרשה ו' אין מקומו בתוך הסוגריים, כי בדפוס ראשון כתיב "פ"י", ולפי"ז צריך לומר כך: "כדאיתא בב"ר פ"ו [יא]". (וטעות זה נצמח ממהדורת גרינפעלד כמובן).

עמוד רכ"ד

שורה ב'-ג' - "כדמתרגמינן [בראשית א, ב] ... ובהו, צדיא וריקניא" - נראה דחסר כאן תיבת "תהו", וצריך לומר "[תהו] ובהו", דזולת זה הוה משמע דדברי התרגום "צדיא וריקניא" קאי על בהו לחוד, אבל באמת מלת "צדיא" קאי על תהו, וזהו עיקר המכוון של היפ"ע כאן לומר דמה שאמר המדרש "לצדו" פירושו תהו.

שורה ד' - "וכן פי' הראב"ע [דברים לב, י] גבי תהו ילל ישימון" - נראה דצריך לומר "תרגום יונתן", כי מפירוש הראב"ע שם אין שום סייעתא לדהכא, ואמנם בתרגום יונתן שם פי' ובתהו ילל ישימון "בצדיות" אתר דמילליון, וזה שפיר שייך לכאן. [ואגב ראוי לתקן לשון היפ"ע כאן שכתב "גבי תהו ילל ישימון", דבקרא כתיב "ובתהו"].

עמוד רכ"ה

שורה י"ב - "בפתיחתא ל"ה" - לכאורה זה טעות, כי לפי סימני היפ"ע היא בפתיחתא ל"ד.

עמוד רכ"ו

שורה ג' - "שנוסף עליהם וגבורי החיל" - הלשון מגומגם, ונראה דצריך לומר "שנוסף עליהם (ו)גבורי החיל".

עמוד רכ"ז

ב' שורות מלמטה - "כאילו כתיב בידי הדל"ת בחיר"ק דיש אם למקרא" - לכאורה צריך לומר "למסורת", דהא הקרי הוא "בִּידִי", ורק משום דיש אם למסורת יש לדרוש "בִּידִי".

עמוד רכ"ט

ח' שורות מלמטה - "ומהאי טעמא אמרו [ברכות מג ע"ב] עתידים בחורי ישראל שלא טעמו טעם מיתה" - צריך לומר "חטא", (וכן הוא לשון הגמרא במס' ברכות לפי גירסת העין יעקב, ובגמרא שלנו כתיב סתם "עתידים בחורי ישראל שיתנו ריח טוב כלבנו").

ו' שורות מלמטה - "וכדאמר לעיל בפתיחתא ל"ד עשיתי ביתי גתי" - צריך לומר ל"ג, ובמהדורת גרינפעלד תוקן כהוגן (ל"ד) [ל"ג].

עמוד ר"ל

שורה ה' - "דמנ"ל דהתם מיירי שחובלים בעצמן" - צריך לומר "בחובלים" (כן היא בדפוס ראשון).

ג' שורות מלמטה (בסופו) - "והיה נשאל לה" - בדפוס ראשון כתיב "כשאל".

עמוד רל"ב

ה' שורות מלמטה - "והלואי שיועיל להם" - צריך לומר "והלואי" (וכן הוא בדפוס ראשון).

עמוד רל"ד

שורה ב' - "שדרך הכתובים לכתוב הפועל לפעול" - נראה דצריך לומר "לכתוב הפועל [קודם] לפעול".

עמוד רל"ו

ד' שורות מלמטה - "רבי חזקיה. הגירסא בכאן מוטעית דמילתיה דר' חייא גרסינן מקמי דרבי חזקיה, ומקמי מ"ש דתנן אם היתה מניקה וכו' צריך הגהת דברים" - הלשון כאן מגומגם ואינו מובן, ונראה דיש כאן טעות סופר, וצריך לומר "דמילתיה דר' יהושע בן לוי גרסינן מקמי דרבי חזקיה, ומקמי מ"ש דתנן אם היתה מניקה וכו' צריך הגהת דברים", ולפי"ז עולה כהוגן, וכוונתו לומר דתירוצו של ריב"ל הוא קודם לתירוצו של ר' חזקיה בשם ר' יוחנן וכמבואר בירושלמי דכתובות, - ומה שכתב "ומקמי מ"ש דתנן אם היתה מניקה וכו' צריך הגהת דברים" כוונתו לומר דלא גרסינן "ועוד" תנן, כי לשון זה שייך רק אי נימא שהוא תירוצו שני, אבל באמת הוא תירוצו ראשון, ולכן צריכין לגרוס "והא" תנן (בניחותא) וכדאיתא בירושלמי.

עמוד רל"ז

שורה ד' - "דהיינו משום חשש זנות כדכתיב" - צריך לומר "כדכתיבנא", (ובדפוס ראשון כתיב בקיצור כדכתיב), - וכוונתו למה שכתב לעיל [ד"ה אין ב"ד פוסקין וכו'] דמה שאמר ר' חייא לשם זנות כלומר משום חשש זנות.

עמוד רל"ח

שורה א' - "פירש רש"י [כתובות שם] - צריך לומר סז ע"א, כי הגמרא שנזכר לעיל בדיבור הקודם הוא בדף סו ע"ב, ובכן מהראוי לכתוב כאן [שם סז ע"א].

עמוד רל"ט

שורה א'-ג' - "בהנזקין [גיטין נז ע"ב] קאמר ... וידעת היום והשבות אל לבבך, ובשביעי לא מייתי אלא את ה' האמרת היום" - נראה דצריך להוסיף "קאמר [בשש] וידעת היום", כי היפ"ע קאי כאן בדברי השלישי, ומרהיט דבריו היה משמע דרצה לומר דבהנזקין קאמר בשלישי וידעת היום וגו', והא ליתא, - ואיברא דבגמרא שם יש עוד שינוי מדהכא, דהתם קאמר בשלישי זובח לאלהים יחרם, וברביעי לא תשתחוה לאל אחר, אבל בזה אין כל כך נפק"מ, ועיקר כוונת היפ"ע כאן הוא בנוגע להשעי והשביעי כמבואר בדבריו.

שורה כ"ג-כ"ד - "וכן י"ל בכל אחד שחודש פסוק אחר שבא לבטל טענה אחרת שאפשר לטעון" - צריך לומר "שחידש" (ובדפוס ראשון כתיב "שחדש").

י"ד שורות מלמטה - "כל המשתף שמו של מרום בע"א חייב כלייה (אלא כמה) שנאמר את ה' היו יראים" - צריך לומר "מקום", (וכן הוא בילקוט פ' משפטים, ואילו במכילתא הגירסא "שמו של הקב"ה"), - וראוי להסיר הפיסוק (,) שאחר הסוגריים, כי כל זה הוא בהמשך אחת.

ח' שורות מלמטה (בסופו) - "כדאיתא בפ' בן סורר [סנהדרין עד ע"ב] - צריך לומר "ע"א". (ואגב, מה שכתב היפ"ע "דהלכתא כר"ע דאמר בע"א יהרג ואל יעבור", באמת כן הוא דר"ע ס"ל כן, וכדאיתא במס' ברכות [סא ע"ב] דדריש ובכל נפשך אפילו נוטל את נפשך, ועיי"ש במהרש"א שכתב דר' עקיבא לפרושי דברי ר' אליעזר קאתי, ומיהו בפ' בן סורר לא מייתי הגמרא דברי ר' עקיבא).

עמוד ר"מ

טור א', שורה י"א - "וכמחשבת אדום וישמע אל הטוענים כן" - צריך לומר "וישמעאל".

טור ב', ח' שורות מלמטה - "ולבטל זה הביא כי ה' ... האלהים בשמים ממעל" - צריך לומר "כי ה' [הוא] האלהים", (וכן יש לתקן ד' שורות להלאה).

ג' שורות מלמטה - "והשביעי לא הביא פסוק לבטל ע"א" - בדפוס ראשון כתיב "לבטל" [=לביטול].

עמוד רמ"ב

שורה י"ח - "כהמשך האור מן החשך" - צריך לומר "השמש", והיא טעות דמוכח, וכמבואר מהמשך דבריו להלן. (וענין זה הזכיר היפ"ת כמה פעמים בשאר ספריו, ולדוגמא בב"ר פ"א סימן ב' ד"ה אמון אומן; שם פ"ו סימן ג' ד"ה ואתה עשית ב' המאורות; שם פ"ב סימן ז' ד"ה כל מי שיש לו תולדות, ובעוד כמה דוכתי).

שורה כ"ו - "וכמ"ש בעל דרך אמונה בשער א'" - כך כתב שם במאמר א' שער א', ובכן ראוי להוסיף [מאמר א'].

ב' שורות מלמטה - "לא ידו לעשות ואפילו נס נד הטבע והמזלות" - צריך לומר "נגד" (וכן הוא בדפוס ראשון).

עמוד רמ"ג

שורה י"ב - "מהמקומות שהופקדו עלי" - צריך לומר "מהמקום", דהא סיים "שהופקדו עלי" לשון יחיד, (ובדפוס ראשון כתיב בקיצור מהמקו).

י' שורות מלמטה - "אבל בהקב"ה שנבואתו צרוה" - צריך לומר "ברורה", (וכן הוא בדפוס ראשון, אלא שנמשך קצת דיו על אות הב' עד שנראה כאות צ', - וכן מוכח מהא דסיים כאן "והוא מ"ש בריש ויקר"ר נביאי ישראל בלשון טהרה בלשון ברור").

עמוד רמ"ד

ח' שורות מלמטה - "כדכתיב לעיל בסי' ל"ז [ד"ה עמדה]" - צריך לומר "כדכתיבנא", (ובדפוס ראשון כתיב בקיצור כדכתי).

ד' שורות מלמטה (בסופו) - "וכדכתיבנא לעיל בסי' הנזכר [...]" - חסר המראה מקום [ד"ה אמרו].

עמוד רמ"ה

שורה כ' - "במשקל אומד התוספות" - צריך לומר "התוספת" כלשון רש"י ביומא שם (וכן הוא בדפוס ראשון כאן).

ה' שורות מלמטה - "משום דלא ניחא לפרש על אלה אני בוכיה על דמשתעי ואזיל כי רחק ממני מנחם כדלעיל סי' ל"ז [...]" - ראוי לציין כאן המראה מקום [ד"ה ורוח הקדש], כי כוונת היפ"ע כאן למה שכתב שם דלא ניחא לפרש על אלה אני בוכיה על דמשתעי ואזיל משום דאין אלו דברים קשים טפי מהנזכרים עד הנה, והכי נמי כאן לא ניחא להמדרש לפרש על אלה אני בוכיה על דמשתעי ואזיל, (והוא כאילו כתב "וכדכתיבנא לעיל בסי' ל"ז"), - ומבלי לציין לד"ה הנ"ל היה מקום לטעות בלשון היפ"ע דכוונתו לומר דכאן לא ניחא להמדרש לפרש על אלה אני בוכיה על דמשתעי ואזיל כמו שפירשוהו לעיל בסי' ל"ז, והא ליתא.

עמוד רמ"ו

ג' שורות מלמטה - "אבל מהשחיטה בין ... ובין כך לא היו ניצולים" - חסר כאן תיבת "כך" (ובדפוס ראשון איתה).

עמוד רמ"ז

שורה ה' - "והוא שרי ליה" - בדפוס ראשון כתיב "והו' שרי ליה", ומיסתבר טפי שכוונתו לומר "והוה" שרי ליה.

עמוד רנ"א

שורה י"ד - "ולכן צ"ל שהוא על בנין העתיד ע"י מלך המשיח" - צריך לומר "שהאחד", (ובמהדורת גרינפעלד נסתבך בזה וכתב "(שהא) [שהוא]", אבל כתשעיין היטב בדפוס ראשון תראה שיש קו אחר האות א' וכתוב שהא, וכן הוא להדיא ביפה מראה על מס' ברכות פ"ב סימן ח' ד"ה צמח שמו עיי"ש), - וזה נמשך למה שכתב היפ"ע קודם לכן בשם הר"י אברבנאל שגם בבנין העתיד הפ' מדברת מכפל הזכרת ענין ההיכל, ולזה סיים שהאחד על בנין העתיד ע"י מלך המשיח.

עמוד רנ"ה

שורה כ"א - "וזה כשטת האומר שהתחיה בזמן ימות המשיח" - אין ספק שיש כאן טעות סופר, וצריך לומר "וזה כשטת האומר שהתחיה אתר זמן ימות המשיח", או "וזה כשטת האומר שאין התחיה בזמן ימות המשיח", וכדמוכח מהענין, וכן מבואר ביפה מראה שם (ד"ה אהן מלכא משיחא) וזה לשונו: "שבין שיהיה מלך המשיח מן החיים וזה כשטת האומר דאין תחית המתים בימות המשיח, בין שיהיה מהמתים כשטת האומר שהתחיה בזמן המשיח, מ"מ דוד שמו".

י' שורות מלמטה - "והקשו מהאי קרא ותרצו כגון קיסר ופלגו קיסר" - צריך לומר "ופלגי" (ואף דבדפוס ראשון נראה דכתיב "ופלגו", אבל לשון הגמרא הוא "ופלגי", וכן הוא בעין יעקב).

עמוד רנ"ו

ז' שורות מלמטה - "ור' יהודה בן סימון אמר" - מהראוי לכתוב "בר' סימון" כלשון המדרש כאן, (ובדפוס ראשון כתיב בראשי תיבות "ריב"ס").

עמוד רנ"ח

טור א', ט"ז שורות מלמטה (בסופו) - "על דרך שכתבו שם התוס' בפ"ק דחולין" - תיבת "שם" לא יצדק בכאן דהא לא נזכר גמרא זו קודם לכן, וביפ"ת על ב"ר פרשה ה' ליתא לתיבה זו, ומהראוי לשומו כאן בסוגריים מעוגלות.

טור ב', י"א שורות מלמטה - "נתנו את לבם זאת" - צריך לומר "אל", (ואף דבדפוס ראשון כתיב "את", אבל היא טעות דמוכת, כי לא יצדק לומר "ולא נתנו את לבם זאת", - וביפ"ת על ב"ר שם כתיב "אל", וכן ראוי לתקן כאן).

עמוד רנ"ט

שורה ד' - "נמצא בכל (ה)מקום" - אין צריך לתיקון הלז, כי בדפוס ראשון כאן כתיב "מקום", (והטעות כאן נמשך ממהדורת גרינפעלד).

ה' שורות מלמטה - "כדאמר לעיל בפתיחתא י"ו ואמר הקב"ה כבוד היה לי" - צריך לומר "אמר" (וכן הוא בדפוס ראשון).

ד' שורות מלמטה - "אוי ... מה עשיתי" - מהראוי להוסיף "אוי [לי] מה עשיתי" כלשון המדרש שם.

עמוד ר"ס

שורה ב' - "שהיתה שממה בהן בעליית הרגל" - צריך לומר "שמחה" (וכן הוא בדפוס ראשון).

שורה י"ג - "דקאמר עולה בצילו של הקב"ה" - בדפוס ראשון כתיב "בצל", וכן הוא בפנים המדרש.

עמוד רס"א

שורה י"א - "מלשון עד שישוכו דפ"ב דחלה [פ"ג מ"ד]" - זה טעות, כי הוא באמת בפרק ב' וכמו שכתב היפ"ע.

שורה י"ב-י"ג - "כדתנן התם [מ"ב] כיצד מעלין" - מהראוי לכתוב [בכורים שם מ"ב], כי קודם לכן הזכיר היפ"ע משנה במס' חלה פ"ב, וא"כ מהראוי לציין כאן שזה במס' בכורים.

י"ג שורות מלמטה - "והב' בבחינת השתנות האויר המורגל לכל אחד במקומו של ירושלים" - הלשון כאן מגומגם, וביפה מראה במס' ביכורים שם כתב: "אל של ירושלים", וזה מובן שפיר, ובכן מהראוי להוסיף כאן תיבת "אל" בסוגריים מרובעות.

ט' שורות מלמטה - "וזה שבעזרה" - גם כאן הלשון מגומגם, וצריך לומר "בעזרה" כדכתיב ביפה מראה שם.

עמוד רס"ב

שורה ד' - "כמ"ש בספר שבט יהודה" - נראה דכוונתו לסימן ס"ד שם, כי מסופר שם באריכות ציור תבנית הבהמ"ק וענין עבודת הכהנים, ובפרט שחיטת הפסחים שהיה בזריזות נפלא עיי"ש.

עמוד רס"ח

ט' שורות מלמטה - "... מורות מורות." - חסר כאן הציון שזה סימן ג' לפי סימני היפ"ע.

עמוד רס"ט

שורה ט'-י"ב - "וכמ"ש [במדבר כ, כט] גבי ויבכו את אהרן כל [...] ישראל, לפי שהיה אוהב שלום ורודף שלום" - הציון [במדבר כ, כט] שייך אחר תיבת "גבי" או אחר סיום הפסוק, וכאן צריך לציין למאמרם ז"ל [פרקי דר' אליעזר פרק יז, ות"כ פ' שמיני מכילתא דמילואים], - וגם ראוי להוסיף "ויבכו את אהרן כל [בית] ישראל" כלשון הפסוק, דמינה ילפינן שבכו עליו כל ישראל ממש, דהיינו אנשים ונשים כמבואר שם.

ט"ז שורות מלמטה - "תופסים אותה" - צריך לומר "אותם" דהא קאי על כלל ישראל שהם רבים, (ובדפוס ראשון כתיב בקיצור אות).

עמוד ער"ב

ו' שורות מלמטה - "לפי [ש]השמש משפיע באש" - אין מקום לתיקון הלז, כי בדפוס ראשון באמת כתיב "שהשמש", (וטעות זה נמשך ממהדורות גרינפעלד).

עמוד ער"ה

שורה י"ב - "באו אלי או באתוני" - צריך לומר "בעתוני" (וכן הוא בדפוס ראשון), והוא כלשון הכתוב שנאמר ג"כ באיוב [י"ח י"א] סביב בעתוהו בלהות, ופי' שם במצודות שהוא מלשון בעתה [ירמיה ח' ט"ו].

עמוד רע"ו

שורה ד' - "ופי' בת ציון לפי"ז בת הצדיקים" - לשון "בת" הצדיקים הוא מוזר קצת, - והנה בדפוס ראשון כתיב "ופי' בת ציון לפי"ז בת הצדיקים", וכמובן שזה טעות סופר (וכידוע שהרבה פעמים נתחלפו אות ב' ו' בספרי היפ"ת), אבל אולי יש לשער שנתחלפו כאן ב' תיבות אלו, וצריך לומר: "ופי' בת ציון לפי"ז בת הצדיקים", [ומצינו לשון כעין זה בקהלת רבה פרשה ג' אם ראית כת של צדיקים וכו'].

עמוד רע"ז

שורה ג' - "ושנים" ושלשה הרי חמשה" - צריך לומר "דשנים" (וכן הוא בדפוס ראשון, אלא דשם כתיב "דב' וג' הרי ה").

עמוד רע"ט

ח' שורות מלמטה (בסופו) - "והב' שישראל ע"י שרמה קרנם..." - נראה כמעט ברור דצריך לומר "והב", והיא ראשי תיבות "והכוונה בזה".

עמוד ר"פ

ד' שורות מלמטה - "תימא היכא רמיז אברהם דקאמר רגליו עליו, דאפשר רמיז בישראל..." - הלשון מגומגם כאן כמבואר למעיין, ונראה דצריך לומר "ואפשר", או שחסר תיבת "אין" בתחילתו, וצריך לומר "[אין] תימא היכא רמיז אברהם דקאמר רגליו עליו, דאפשר רמיז בישראל..." (וזה נראה טפי לפי סיגנון הלשון).

עמוד רפ"ה

ז' שורות מלמטה - "ענין פתיחה והפרכה" - נראה כמעט ברור דצריך לומר "פתיתה", כי מלת "פתיחה" אינו ענין לכאן, אבל "פתיתה" יצדק שפיר, והוא מלשון הכתוב [ויקרא ב, ו] פתות אותה פתים, ותרגום אונקלוס בצע יתה ביצועין, ובתרגום יונתן פי' רסיק יתה ריסוקין, וזה מענין הפרכה.

עמוד רפ"ו

ג' שורות מלמטה - "וזה שהביא ר' זירא ראיא מירושלים" - צריך לומר "ומה" (וכן הוא בפוס ראשון).

עמוד רפ"ט

שורה ד' - "ודריש ממקדשי ממקודשי ומקדש מעט ככתבו" - נראה ברור שזה טעות, וצריך לומר "ומקדש מממש ככתבו".

שורה י"ד - "טובה שיצאתה מפי הקב"ה" - בדפוס ראשון כתיב "שיצתה" (ואין טעם לשנות).

י' שורות מלמטה (בסופו) - "מאי שנא הכא שחזרה לרע" - בדפוס ראשון כתיב "לרעה".

ה' שורות מלמטה (בסופו) - "ובשעת המתנה ראוי היה" - בדפוס ראשון כתיב "הוה".

עמוד רצ"ד

ט' שורות מלמטה - "וטעם הטוב שלא הסריחו" - צריך לומר "נסרחו" (כן היא בדפוס ראשון, וכן היא הגירסא בירושלמי דתענית).

עמוד ש"ב

ט' שורות מלמטה - "הקנתור שקנתר לבני ישראל בערב" - נראה ברור דתיבת "ישראל" כאן הוא טעות סופר, כי הקנתור שנזכר עד עכשיו לא היה לבני ישראל אלא לבני בערב דהיינו בני ישמעאל, - וביפה מראה על הירושלמי בתענית (פ"ד סי' כ"ב ד"ה שלא רצו לשמר) לא נזכר תיבת "ישראל" עיי"ש.

עמוד ש"ה

שורה ד' - "ולפי מ"ש בסמוך זה צדקיהו וכו' י"ל שר"ל דבצדקיה לבדו יצדק זה..." - לפום ריהטא צריך עיון דהא גם לפי דרש זה קאמר להלן "ושריה אלו שרים של מעלה", וא"כ מאי דחיקה להיפ"ע. - אך שוב ראיתי בדפוס ויניציאה הגירסא להלן: "ושריה אלו שרים של מטה", ולפי"ז אתי שפיר, אבל מההכרח לציין לזה, כי בזולת זה אין דברי היפ"ע כאן מובנים.

עמוד ש"ו

י"ח שורות מלמטה - "ולהכי לא הזכירו באגדת שמואל [...]"] - חסר כאן המראה מקום [פרשה ד' סימן ד'].

י' שורות מלמטה - "בקבלת השפע מלמעגלה" - צריך לומר "מלמעלה".

עמוד ש"ז

טור א', שורה י"ח - "כדרך שאמרו בתורה" - צריך לומר "שאמר", כי לא שייך בזה לשון רבים כמובן.

שורה כ"ה - "שהיו דומין לארכונטס" - נראה דצריך לומר "לארונטס", שכן הוא לשון המדרש להלן פרשה ד', וכן הוא ביפ"ע שם, וכן הוא ביפה נוף על מדרש שמואל שם.

טור ב', י"ג שורות מלמטה (בתחילתו) - "ענין ראשית" - צריך לומר "ראשיות" (וכן הוא ביפה נוף שם).

עמוד ש"ח

טור ב', ח' שורות מלמטה - "הדבור והמחשבת" - צריך לומר "והמחשבות" (וכן הוא ביפה נוף שם).

עמוד ש"ט

ז' שורות מלמטה (בתחילתו) - "מידים לו" - צריך לומר "מידו" (וכמו שתוקן במהדורת גרינפעלד) שכן הוא לשון הכתוב.

ה' שורות מלמטה (בסופו) - "כהונה מאן דכר שמה התם" - צריך לומר "שמה" (וכן הוא בדפוס ראשון).

ד' שורות מלמטה (בסופו) - "כמ"ש במדרשות [...]"] - חסר המראה מקום [שוח"ט מזמור ק"ב, ואגדת בראשית פרק ל"ג].

עמוד ש"י

ח' שורות מלמטה - "ושמא י"ל מדכתיב ועל קרניא עשר די בראשה שהוסיף לומר בראשה מאי דלא כתיב בראשה אלא וקרנין עשר לה" - הלשון מגומגם כאן ואינו מובן, אך נראה דצריך לומר "ברשיה", וכוונתו להא דכתיב שם בדניאל קודם לכן [בפסוק ז'] וקרנין עשר לה, דלא נזכר שם מלת "בראשה", (וכמובן דצריך להוסיף כאן המראה מקום לפסוק זה).

עמוד שי"ד

תחילת סימן י"א - "ארבע שפיכות מצינו בהקב"ה לטובה וארבע לרעה" - הנך תיבות לא שייכים לדיבור המתחיל, כי אין זה לשון המדרש (גם לא בדפוס ויניציאה), אלא הם דברי היפ"ע שבא לבאר דכוונת המדרש על שפיכות שמצינו אצל הקב"ה דוקא ולא זולתו, [וכמו שכתב בסמוך דהא דכתיב בירמיה "שפוך על עולל" קאי אירמיה ולכך לא מני לה], ובכן מהראוי שיהיו הנך תיבות באותיות רש"י כרגיל.

עמוד שט"ו

טור ב', שורה י' - "וכנגד הד' יאמר" - צריך לומר "אמר" (וכן הוא בדפוס ראשון, אלא שיש שם כתם קטנה שנראה כאות י').

י"ג שורות מלמטה - "ובשפוך חמתו על ירושלים נמצא משחית כל שארית ישראל כדפי' המפרשים [...]". - חסר המראה מקום, ונראה דכוונת היפ"ע אל הרד"ק והאברבנאל שפירשו כן עיי"ש.

עמוד שי"ז

שורה א' - "סכופי ענין השחתה כמו לא (תסכוף) [תכסוף] דלעיל [ה] פסוק בלע" - תיקון זו טעות היא, דבמדרשינו לעיל גרסינן "תסכיף", והגם דביפ"ע שם (ד"ה לא תסעוד ולא תכסוף) כתיב "תכסוף", אבל כתב שם דבערוך גרסינן ולא "תסכוף" ופי' ענין השחתה, ולפי"ז מה שפי' כאן מלת "סכופי" שהיא ענין השחתה וציין להמדרש דלעיל בפסוק בלע, על כרחך כוונתו לפי גירסת הערוך דגרסינן לא "תסכוף", וזה ברור.

שורה אחרונה - "כי ישיבתינו בגלות היא ההבטחה" - צריך לומר "בהבטחה" (כן הוא לשון הרמב"ן שם).

עמוד שי"ח

ד' שורות מלמטה - "על דרך שאמרו [אבות פ"ג מ"ג] שלשה שאכלו [...] ולא אמרו עליו דברי תורה" - מהראוי להוסיף [על שלחן אחד] בסוגריים מרובעות (כלשון המשנה באבות), כי בזולת זה לא יצדק מלת "עליו" ודו"ק.

עמוד שי"ט

שורה ב' - "וכיון דסתם כהנים רשעים" - המשך הלשון כאן מגומגם קצת כמבואר למעיין, ונראה דצריך לומר "כיון" (בלי וי"ו החיבור), וגם ראוי להוסיף "דסתם כהנים רשעים [היו]" בסוגריים מרובעות.

ו' שורות מלמטה - "אשר כתבתי כמ"ש בחזית" - צריך לומר "במ"ש" כמבואר למעיין.

ב' שורות מלמטה (בסופו) - "ואח"כ אמר להם" - בדפוס ראשון כתיב "אח"כ" (בלי וי"ו החיבור), וכן הוא לשון המדרש לעיל (סימן ב') שציין עלה היפ"ע כאן "הקניטוהו וסבלן הקניטוהו וסבלן אח"כ אמר להם המלך".

עמוד ש"כ

שורה ט"ז - "ועשו מסגר של גליאסין. בערוך [ערוך גלגס] גריס ועושין רושם במסמרות הגולג סיים בקרקע בית המקדש, ופי' ר"י רמחים" - צריך לומר "הגולגסיים" בתיבה אחת, (כן היא בערוך שם, וכן היא בדפוס ראשון כאן). - ותיבת "ר"י" שבכאן אינו מובן, ונראה שהוא טעות סופר (ובערוך שם ליתא לתיבה זו).

עמוד שכ"א

שורה ד'-ה' - "דהיינו חורבן ראשון שנאמר בו [...] קרא עלי מועד" - חסר המראה מקום [לעיל א' ט"ו].

ט' שורות מלמטה (בתחילתו) - "גריס קול שאון מעיר או [...] מקול מפלתו" - חסר המראה מקום [יחזקאל ל"א ט"ז], (וגבי קרא ד"קול שאון מעיר" אין צריך לציין המ"מ, כי פסוק זה הובא בפנים המדרש כאן).

ה' שורות מלמטה (בסופו) - "למה שקולו של היכל מקטרג" - צריך לומר "שטן" (וכמו שתוקן במהדורת גרינפעלד), ועל כרחך צריך לתקן כן, דאל"כ מה כתב אח"כ "ויש גורסין שקולו של היכל מקטרג והיא גירסא יותר נכונה", והלא היא היא.

עמוד שכ"ב

שורה י"ד - "שעל אותו יום קאמר שנמצא מאז הגלות לשמחת בת פרעה" - הלשון מגומגם קצת, ונראה דצריך לומר "הגנות" (וכן נראה לי שכתוב בדפוס ראשון, אלא שאין הכרע כי האות מקוטע קצת, אבל מכל מקום לדעתי מלת "הגנות" יצדק כאן טפי, דאי כוונתו על "הגלות" הול"ל "שחשב" מאז הגלות ודו"ק).

עמוד שכ"ד

שורה ד' - "כדאמר בקה"ר [א, ז] בפ' כל הנחלים" - בדפוס ראשון כתיב "פ", וזה דבר רגיל מאד בלשון היפ"ת בכמה דוכתי, (ואם תרצה להוסיף אות ב' לצחות הלשון, ראוי לעשות כן בסוגריים מרובעות).

שורה כ"ב - "מפרש דאין תורה אגוים קאי, שר"ל כגוים שאין בהם תורה" - צריך לומר "בגוים".

עמוד שכ"ט

שורה ד' - "והזכיר מ"ש לן הרופא" - צריך לומר "לה", דהא מיירי כאן מאשה.

עמוד של"ד

ה' שורות מלמטה - "מדשני דלא כתב ירושלים ברישיה דקרא" - צריך לומר "ברישיה", (ואף בדפוס ראשון כתיב "ברישיה", אבל כבר נתברר שהרבה פעמים נתחלפו בספרי היפ"ת אות ב' ואות כ', וכאן הוא טעות דמוכח).

ד' שורות מלמטה - "אי נמי מדירושלים דהאי קרא לדרשא כדאמרן [...] שיראה ומשלמת" - ראוי לציין המראה מקום [לעיל סימן כ"א] או [בסימן הקודם].

עמוד של"ו

י' שורות מלמטה - "מאסיין מחתין על אפ" - בדפוס ראשון כתיב "אפוי" כלשון המדרש כאן.

עמוד של"ח

שורה ט"ו - "שבהקדמת העי"ן לפ"א משמע וכו'" - צריך לומר "הפ"א לעי"ן", (ואף בדפוס ראשון כתיב "העי"ן לפ"א", אבל הוא טעות דמוכח).

עמוד ש"מ

ח' שורות מלמטה - "דע"כ בעי לפרושי בחדא מאינך שיטי" - צריך לומר "בעינא" (וכן הוא ביפה מראה על הירושלמי שם, - ובדפוס ראשון כאן הוא מטושטש קצת, אבל ניכר שיש שם עוד אותיות). - וגם נראה דצריך לומר "בחדא", דלשון זה יצדק טפי, (ומיהו גם ביפה מראה שם כתיב "בחדא" ודו"ק).

ד' שורות מלמטה - "אבל אין נראה לתרץ דמה שמפרש קדמתי בנשף ענין תפלה כשהיתה עת צרה" - הלשון כאן מגומגם קצת ואינו מובן, ונראה שיש כאן טעות סופר, וצריך לומר כדאיתא ביפה מראה שם "אבל אין נראה לתרץ דמצי מפרש קדמתי בנשף לענין תפלה כשהיתה עת צרה", וכוונתו בזה, דהוה מצינן לתרץ קושיא הנ"ל מה ראייה לרבי מקדמו עיני אשמורות מכיון דאיכא לפרושי דומיא דקדמתי בנשף, (אשר כוונת הקושיא היא דדילמא באמת איכא ג' משמרות בלילה, והא דכתיב קדמו עיני אשמורות היינו בתחילת הלילה, ואשמורות דקאמר היינו ג' אשמורות), ועל זה יש לתרץ דרבי מצי מפרש קרא דקדמתי בנשף לענין תפלה בעת צרה, וא"כ אין זה ענין לחצות לילה וקדמו עיני אשמורות דמיירי לדברי תורה ולשירות ותושבחות, (ולפי"ז דברי תורה ושירות ותושבחות בחדא זימנא הוה, דהיינו בחצות לילה), וממילא שפיר הוה ראייה לרבי, ועל זה כתב היפ"ע דאין נראה לתרץ כן כיון דבגמרא ליכא מאן דמשני הכי. - ואולם אין הכרח לתקן כאן "דמצי מפרש" כלשון היפ"מ שם, אלא סגי בהשמטת תיבת "דמה", ויש לכתוב כך: "אבל אין נראה לתרץ (דמה) שמפרש קדמתי בנשף ענין תפלה כשהיתה עת צרה".

עמוד שמ"א

י"א שורות מלמטה - "איתער יקרי וכו'. אע"ג דעורה כבודי משמע שיתחזק ויעמוד באיתנו כמו [ישעיה נא, ט] עורי לבשי עוז, מדכתיב אעירה. שחר ולא קאמר אעורה. והמפרש נדחק לפרש אעיר את עצמי בשחר והיותו מעורר השחר בדרך משל כאילו הוא עולה על ידו" - המשך הדברים כאן אינו מובן, וגם אין לו גזירה, אבל האמת יורה דרכו שחסר כאן כמה שורות, וצריך להשלים מיהא מראה שם על הירושלמי, ועיי"ש שהם ב' דיבורים נפרדים, (וכנראה שהטעות נצמח משום דבב' הדיבורים ישנן לתיבות "מדכתיב אעירה", והמדפיסים דלגו מאחד לחבירו, וכל התיבות שביניהן נשמטו כאן בטעות, דוק ותשכח), וזה לשונו שם: "איתער יקרי וכו'. אע"ג דעורה כבודי משמע שיתחזק ויעמוד באיתנו כמו עורי לבשי עוז, מדכתיב אעירה שחר משמע יקיצה מהשינה, וצריך לומר דקאמר ליצרו עורה ולא תישן כמחשבתך לחוש לכבודי, כי אין לחוש לכבודי לגבי כבוד ה'." ואח"כ בא דיבור נוסף: "אנא הויןא מעורר שחורא. מדכתיב אעירה ולא קאמר אעורה, והמפרש נדחק לפרש אעיר את עצמי בשחר, והיותו מעורר השחר בדרך משל כאלו הוא עולה על ידו". - ואגב חסר כאן המראה

מקום אחת תיבת "והמפרש", והוא ברד"ק שם שפירש כן. [ולפי המתבאר צריך להסיר הנקודה (.) שאחר תיבת "אעירה", וגם צריך להשים פיסוק (,) אחר תיבת "בשחר" קודם לתיבת "והיותו"].

עמוד שמ"ב

שורה ו' - "ואני אעזרהו" - מלת "אעזרהו" אינו מובן כל כך, ונראה דצריך לומר "אעוררהו", כלומר שאני מעורר הגלגל ליראה את ה', וכלשון הפסוק "אעירה" שחר.

שורה י"ח-י"ט - "ועמד בחצי הלילה ומנגן בהן כדי שישמעו חברי תורה" - צריך לומר "ועומד" (כך הוא בדפוס ראשון, וכן הוא לשון הירושלמי), - וגם ראוי לכתוב "חברי" תורה כדאיתא בירושלמי, ובפרט דגם כאן בשורה שלאחריו כתיב "היו חברי תורה אומרים".

עמוד שמ"ג

שורה ח'-ט' - "אלא בשקיעת החמה שהוא בא מעלה מטה" - נראה דצריך לומר "ממעלה למטה", (וביפה מראה שם כתיב "מעל' למטה").

שורה י"ד-ט"ו - "הילכך קאמר הכא דעל זמן מדוקדק קאמר, דאי כשניגן ממש בא רוח ה' היל"ל בנגן" - הלשון כאן מגומגם קצת, וראוי להגיה כמו שכתוב ביפה מראה שם: "הילכך הכא דעל זמן מדוקדק קאמר כי כשניגן ממש בא רוח ה' היה לו לומר בנגן".

עמוד שד"מ

סימן כח - "מעשה בדואג וכו'. איתא לעיל בפ' על אלה אני בוכיה [א, מא]" - צריך לומר "מ" (וכן טעה במהדורת גרינפעלד).

ח' שורות מלמטה - "פשיטא דכל הרעות שאירעו היו לפי הטעם" - הנה בדפוס ראשון כתיב הטע, ובמהדורת גרינפעלד (הערה רצ"ה) כתב דאולי צריך לומר חטאם, - ולדעתי נראה טפי דצריך לומר "העבירה", וכלשון נוסח המדרש שהביא בעל אות אמת, (ומה שנדפס במהדורה זו "הטעם" אין בו טע"ס...).

עמוד שמ"ז

ב' שורות מלמטה - "דברי תורה נמשלו בזי"ן מה זי"ן הזה מתקיים לבעלים" - לא ידעתי למה נכתב מלת זי"ן בב' קוים, והא אין הכוונה כאן לאות זי"ן אלא לכלי זיין ממש, וא"כ מה ענין לקוים הללו, - ובילקוט שם ליתא לקוים הללו, וגם בדפוס ראשון כאן ליתנהו בתיבת "זיין" השנית, אשר על כן לדעתי ראוי להסיר כאן הקוים בתרווייהו. [וכיוצא בזה איתא להלן בעמוד שני"ב (שורה כ"א) בפסוק אתם נצבים היום כלכם וגו', דבדפוס ראשון כתיב "כלכ"ם" בב' קוים, ולא נדפס כן בדפוס החדש].

עמוד שמ"ט

שורה ו'-ח - "וכמ"ש במקום אחר [...] משל לנוטע אילנות ועוקרם שענשו גדול ממי שלא נטעם מתחלה" - חסר המראה מקום, והיא בדברים רבה פרשה ז' סימן ד', אמר רבי שמעון בן חלפתא כל מי שלמד דברי תורה ואינו מקיים עונשו חמור ממי שלא למד כל עיקר, למה הדבר דומה למלך שהיה לו פרדס הכניס לתוכו שני אריסים, אחד היה נוטע אילנות ומקצצן ואחד לא היה נוטע כל עיקר ולא מקצצן, על מי המלך כועס לא על אותו שהיה נוטע ומקצצן וכו'.

ט' שורות מלמטה - "והוציאה פניה חוץ לעמוד בצמצום שלא יראה לפניו" - הלשון אינו מדוקדק, ונראה דצריך לומר "שלא תתראה לפניו", ואם תיבת "יראה" קאי על המלך א"כ צריך לומר "לפניה" ודו"ק.

עמוד ש"נ

שורה ט"ו - "ומימינו אש דת למו שמעינן שקבלוה" - לכאורה צריך לומר "וממימינו".

שורה כ"ב - "כתבו התוס' בפ' הנזכר [שבת פח ע"א ד"ה כפה]" - תיבת "הנזכר" לכאורה לא שייך כאן, דהא לא נזכר לעיל גמרא זו דשבת, (ותמיהני קצת כי בדפוס ראשון כתיב הנז' בקיצור, ומה ענין להשלים התיבה כיון דבלאו הכי לא יצדק בכאן). - ולדעתי ראוי לכתוב כך: "כבר כתבו התוס' בפ' (הנז') [רבי עקיבא]", וכדרך היפ"ת כמעט בכל מקום לכתוב כן.

שורה כ"ז - "אמרו שתורה שבכתב קבלו מרצונם" - צריך לומר "דתורה" (כן היא בדפוס ראשון).

שורה אחרונה (בסופו) - "אף שהאמת כדפירשתי, והרי" - נראה דצריך לומר "דהרי".

עמוד שנ"ג

ט' שורות מלמטה (בתחילתו) - "בתוס' בנדרים" - צריך לומר "התוס'" (כן היא בדפוס ראשון).

שורה אחרונה (קרוב לסופו) - "דברא מזכי אבא [...]..." - חסר המראה מקום [סנהדרין קד ע"א].

עמוד שנ"ה

שורה י"א - "ולפי שע"י שעל ידם אדם נתפס" - תיבת "שע"י" מיותר, והטעות נצמח מזה, כי בדפוס ראשון כתיב רק "שע"י" בראשי תיבות, ולנכון פיענחו במהדורת גרינפעלד "שעל ידם", אך כנראה שבטעות נשאר ג"כ תיבת "שע"י" כפי הקלדה הראשונה, ומשם נשנה הטעות לכאן... [ואגב, בדפוס ראשון כתיב "ולעי" שע"י אדם נתפס", אך זה טעות דמוכח כמובן].

עמוד שנ"ו

שורה א' - בשביל עני זה איני זו מלקבלה גרסינן" - בדפוס ראשון כתיב "מקבלה", ואיברא דמיסתבר דצריך לומר "מלקבלה", אבל אין זה ברור בהחלט, אשר על כן ראוי להוסיף הלמ"ד בסוגריים מרובעות כזה: "מ[ל]קבלה".

ט' שורות מלמטה - "דייק אמאי כתיב "שת"ם בשי"ן" - בדפוס ראשון כתיב "שתם" בלי ב' קוים, (וכן ראוי להיות, כי אין דרך היפ"ת לשום ב' קוים במקום שרוצה להדגיש איזה שינוי בלשון הפסוק, - וכמו שהוא להלן [ז' שורות מלמטה] "והיינו שתם בשי"ן").

עמוד שס"ב

שורה י"ד-ט"ו - "ועל זה אמר אמר אביו ולא שמעתי וכו'" - הנה בדפוס ראשון כתיב "ועז"א אמר אביו", אבל נראה שזה טעות סופר וצריך לומר "ועל זה אמר אביו", (דבשלמא אם היו כתוב בלשון המדרש "אמר אביו ולא שמעתי" הוה מצינן למימר דכוונת היפ"ע לומר דעל זה אמר המדרש אמר אביו וכו', אבל לשון המדרש הוא "פתח ואמר ולא שמעתי", וא"כ על כרחך שהוא טעות סופר).

עמוד שס"ד

שורה א' - "חטים דלא מנין חטים דמנין גרסינן. וכן בערוך [ערך מן ב']" - לכאורה יש כאן טעות הדפוס, דכפי הנראה רצה היפ"ע לומר דלא גרסינן כאן "חטים דלא מנין" אלא "חטים דמנין" (וכמו שהוא בערוך שם), וא"כ מהראוי להשים ג' תיבות הראשונות "חטים דלא מנין" בסוגריים מעוגלות, או להסירם לגמרי ודו"ק.

שורה ט"ז - "עמדו ולא מנו עוד כי לא ידעו יותר מנין" - נראה דצריך לומר "מינין".

עמוד שס"ז

ט"ז שורות מלמטה - "ואיכא למידק מה טעם שיזכור הכתוב" - נראה דצריך לומר "שיזכיר".

י"ב שורות מלמטה - "והמדרש הביאו בג' הפסוקים" - צריך לומר "בה" הפסוקים, דהא ה' פעמים הובא דרשא זו כמו שציין עליהם היפ"ע כאן, (ואף בדפוס ראשון כתיב "בג'", אבל היא טעות דמוכח). - ואולם מה שכתב להלן [ב' שורות אחר זה] "נרמז עוד בג' הכתובים" לא קשה, כי שם מקדים תחילה לבאר ג' מהנך פסוקים שהם כנגד ג' סיבות שזכר בעל העקרים, (וזה מלבד פסוק הראשון אשר כנראה איצטריך כדי לאשמעין דאפילו צדיקים שאין יסוריהם אלא לכפרת הדור או יסורין של אהבה, מכל מקום חוזר ומרחם עליהם אף שסיבת יסוריהם קיימת לעולם, וכמו שכתב היפ"ע לעיל בסי' ד'. - וחידוש קצת על היפ"ע שלא ציין עליו כאן, דאילולי כן יקשה דאחר שרמז הכתוב ענין זה ג' פעמים לג' סיבות הנזכרים, תו למה לי פסוק הראשון), ולבסוף חוזר לבאר פסוק הד' כמבואר בדבריו להלן, ונמצא דהכל שריר וקיים.

ד' שורות מלמטה - "וכדאמר בסמוך [...]..." - מהראוי לציין [יט].

עמוד שס"ט

שורה א' - "ומ"מ במשל לא מצי למימר שה' היוצא למלחמה" - צריך לומר "בנמשל".

עמוד שע"א

ה' שורות מלמטה - "אין זאת אלא תורה" - צריך לומר "ואין" וכלשון המדרש בפנים, (וכן היא בדפוס ראשון כאן, אלא שהו"ו מקוטע קצת עיי"ש).

עמוד שע"ב

שורה ג' - "דרשינן ליה פועל יוצא כמו בסבב שאחרים ייחלו לו" - צריך לומר "מסבב" (וכן הוא בדפוס ראשון).

שורה ז' - "כל דמצינו לפרושיה" - צריך לומר "דמצין", (ובדפוס ראשון כתיב בקיצור דמצין).

י"א שורות מלמטה - "כל העולם טועמים טעם מות" - בדפוס ראשון כתיב "טועמין".

עמוד שע"ג

י"א שורות מלמטה (בתחילתו) - "ג' כתות של מלאכי השרת אומרים שירה בכל יום" - צריך לומר "אומרות", שכן היא לשון הגמרא שם, (ובדפוס ראשון כאן כתיב בקיצור אומ', וביפ"ת על ב"ר פע"ח סימן א' כתיב להדיא "אומרות").

עמוד שע"ד

שורה י"ג-י"ד - "וכל שכן שלא יאמינו הבראו ממש ושובו לאש" - צריך לומר "מאש" (וכן היא ביפ"ת שם), כי מלת "ממש" אין לו הבנה כאן.

שורה ל' (בסופו) - "והקלוס כנוי הקיום במצבו" - ביפ"ת שם כתיב "והקלוס כנוי אל הקיום במצבו", ולשון זה יצדק טפי, וראוי להוסיפו כאן בסוגריים מרובעות.

ג' שורות מלמטה - "כמ"ש הרב שם ביסודי התורה [פ"ה ה"ד]" - צריך לומר "פ"ד" (וטעות זה הוא ג"כ במהדורת גרינפעלד, ומהתם להכא...).

עמוד שע"ה

על המדרש חלקי ה' אמרה נפשי, רבי אבהו בשם ר' יוחנן אמר למלך שנכנס למדינה וכו' (שהיא סימן כ"ב לפי סימני היפ"ע) - הנה לפלא קצת שלא פי' בזה היפ"ע כלום, וזה מילתא דלא שכיחא כלל שידלג על סימן שלם ולא יפרש בה כלום. - ואולם כדברי המדרש כאן איתא נמי בדברים רבה פרשה ב' (סימן ל"ג) בשינוי קצת, וביפ"ת שם פי' לה באר היטב (ולפי סימני היפ"ת שם היא בסימן ל"ז), ובתוך הדברים פי' ג"כ מדרש דידן, ולפי אומר לי שגם כאן כתב פירושו אלא שנשמט בטעות ע"י המדפיסים, (או דמשום איזה סיבה שכח להעתיקו כאן, וכדרכו בכל מקום להעתיק מספר לספר), ובכן מהראוי להעתיקו כאן לשלימות הענין.

עמוד שע"ו

שורה ז' (בתחילתו) - "מלבבם" - צריך לומר "בלבבם" (שכן היא לשון הכתוב, וזה טעות דמוכח).

עמוד שע"ז

שורה ח' - "הבטחון והתקוה בה" [תהלים]" - ציון זה אינו מובן כלל, (וכנראה שהטעות נצמח מזה, כי להלן בשורה י"א כתיב "והבוטח בה" [תהלים לב, י]), והמעתיק שגה מתחילה ורצה לציין מראה מקום זו אחר תיבת בה' דכתיב כאן, ושוב שכח להסירו...

שורה י"ז (בתחילתו) - "בדרושי" גבי כי טובים דודיק" - יש כאן חצי לבנה בטעות, (וזה טעות המקליד במהדורת גרינפעלד, ואין לה שייכות לדפוס ראשון כלל, - ולפלא כי טעותים כיוצא באלו תוקנו במהדורא זו, אבל כאן כנראה נשאר הטעות מחמת אי-זהירות...).

שורה כ"ה - "דהיינו תורת ה' שנקראת עוז [...] - חסר המראה מקום [זבחים קטז ע"א וברש"י שם].

ט"ז שורות מלמטה (קרוב לסופו) - "והיינו לטובים בענין [...] - חסר כאן תיבת "המדיניות", (וכן היא ביפ"ת על ויק"ר שם, אלא דשם כתיב בשינוי קצת: "והיינו הטובים לענין המדינו").

בשורה שלאחריו - "שישרותם תהיה מכוונת הלב ולא שמירת סדר המדיניות" - נראה דצריך לומר "לשמירת", וכן היא ביפ"ת שם (ושם הוסיף ג"כ מלת "לבד", ואחשבה שראוי להוסיף כן גם כאן בסוגריים מרובעות).

עמוד שע"ט

ה' שורות מלמטה - "דאלביש מים קדרות" - צריך לומר "שמים".

עמוד שפ"א

י' שורות מלמטה (בתחילתו) - "דהיינו אולי תסתרו ביום חרון אף ה'" - תיבת "חרון" ראוי להיות בסוגריים מעוגלות, וכמו שתוקן לעיל ב' פעמים (בעמוד ש"פ ה' שורות מלמטה, ובעמוד זו שורה ט').

ח' שורות מלמטה (בתחילתו) - "בקשו את ה' כל ענוי ארץ" - צריך לומר "הארץ" כלישנא דקרא.

באותה שורה - "רבי יוסף כי הוה מטי להאי קרא בכי" - צריך לומר "רב" יוסף, (כך היא גירסת העין יעקב, וכן היא בדפוס ראשון). - ואגב, מה שצויין כאן להגמרא דחגיגה [ד ע"ב], הנה לעיל בסוף שורה כ"ב (אחר תיבות "הביא דר' אמר") היה ראוי לציין לזה, כי הר"מ עראמה קאי על הגמרא הלז, וא"כ מהראוי לציין שם [חגיגה ד ע"ב], וכאן סגי לכתוב [שם].

עמוד שפ"ג

י"ד שורות מלמטה - "כי ה' [ה] לא ראה כזאת" - לפום ריהטא תוקן כאן לנכון, אבל ביפ"ת שם על דברים רבה (ד"ה מאותה שעה) ליתא לתיבת "לא" רק פעם אחת, ולפי"ז מהראוי להשים כאן תיבת "לא" בסוגריים עגולים.

עמוד שפ"ד

שורה ד' - "וסוף פ"ק דברכות [ה ע"א] כל שהקב"ה חפץ" - ביפ"ת על דברים רבה שם ליתא לתיבת "וסוף", וכנראה דכאן הוא טעות סופר דהא אין זה בסוף הפרק.

שורה ט' - "הוא על קצת עבירות שבידו" - צריך לומר "שבידו" או "שבידו" דהא קאי על צדיקים שהם רבים.

שורה כ"ה - "כי לבבו למר במעשהו" - ראוי להשלים התיבה "למרע" (וכן הוא ביפ"ת על דברים רבה שם), והיא מלשון הפסוק [דניאל יא, כז] לבבם למרע.

ח' שורות מלמטה (בתחילתו) - "שהעושה המצוה לא יאונה לו רעה [...] אפילו יהי' לו חטא ממקום אחר" - ביפ"ת על דב"ר שם הוסיף מלת "אז", וזה נכון טפי לפי המשך הדברים, וראוי להוסיפו כאן בסוגריים מרובעות.

ב' שורות מלמטה - "אלא לכל אחד במעשיו" - צריך לומר "במעשיו", וכן היא ביפ"ת על דב"ר שם, אלא דשם הוסיף: "אלא לכל אחד יגיע כמעשיו".

עמוד שפ"ה

שורה ח'ט' - "ולפי שהוא קרוב למות רק לבקש מה' שהכל בידו" - הלשון מגומגם כאן, ונראה דצריך לומר "ואפילו שהוא קרוב למות, רק לבקש מה' שהכל בידו", [וראוי להוסיף פיסוק (,) אחר תיבת "למות"].

עמוד שפ"ח

שורה ט'י' - "וכדרך ששנו בפ' סדר תענית [טו ע"א]" - צריך לומר "תעניות", וגם צריך להוסיף מלת "תענית" בתוך הסוגריים.

עמוד שצ"א

שורה כ"ה (בתחילתו) - "איך להיות עת רצון שלא בעתו" - צריך לומר "תהיה" (וכן הוא בדפוס ראשון, - אלא שבמהדורת גרינפעלד כתב בטעות "להיה", ואתם מחמת אי-זהירות לעיין בדפוס ראשון תיקנתם "להיות" שלא כהוגן).

עמוד שצ"ב

שורה א'ד' - "משום דקשיא ליה מאי עד יסקיף וירא ה' דקאמר, שהעיקר שהיא הנקמה או הגאולה הנמשך מהראיה חסר הראיה הנמשך הימנה, ולכן ראה עניי וחלצני וכאלה רבים" - הלשון כאן מגומגם ואינו מובן, ונראה דצריך להגיה כך: "שהעיקר שהיא הנקמה או הגאולה הנמשך מהראיה חסר (הראיה הנמשך) הימנה, (ולכן) [וכמו/וכגון] ראה עניי וחלצני [תהלים קיט, קנג] וכאלה רבים".

שורה י"ג - "צ"ע מה טעם סמיכות זה לזה ומאי נפ"מ דמ"ט בג' מקומות לא פחות לא יותר" - הלשון מגומגם, ונראה דחסר כאן מלת "ועוד", וצריך לומר: "ועוד" דמה טעם בג' מקומות לא פחות ולא יותר".

שורה כ"ז (בתחילתו) - "שאין הדור ראוי לכך כמ"ש (בסוכה) [בסוטה מח ע"ב] על תלמידי הלל" - צריך לומר "בסוכה [כח ע"א]". והנה במהדורת גרינפעלד כאן (הערה שנ"ט) ציין שכ"כ הרשב"ם במס' בבא בתרא דף קל"ד, וכתב דאולי צריך לומר כאן "סוטה" מ"ח ע"ב. - והנה שגה בזה, ובלתי ספק שנתכוון כאן היפ"ע להגמרא בסוכה דף כח. שהרי כתב "על תלמידי הלל", ונהי דשם לא נתבאר להדיא שלא היה הדור ראוי לכך, אבל פשוט שזהו הטעם וכמו שכתב הרשב"ם במס' בבא בתרא, דאם לא כן מדוע באמת לא זכו לכך, וכן מוכח מהא דאיתא בסוטה שם וכן בסנהדרין (יא ע"א) שיצתה בת קול מן השמים יש כאן אחד שראוי שתשרה עליו שכינה וכו' אלא שאין דורו זכאי לכך, נתנו חכמים את עיניהם בהלל הזקן וכו', וא"כ פשוט דהיינו נמי טעמא גבי תלמידיו שלא זכו שתשרה שכינה עליהם לפי שאין הדור ראוי לכך. - ועיין ביפ"ת על ויק"ר פרשה א' סימן ג' (ד"ה שנאמר ויקרא אל משה, בסופו) שהביא ג"כ ענין זה, ושם ציין ג"כ למס' סוכה והעתיק טפי מלשון הגמרא שם דפ' תלמידים היו להלל הזקן וכו', וסיים אלא שאין דורו ראוי לכך. - ועכ"פ מהראוי לציין כאן בפנים המראה מקום להדף שבמס' סוכה.

שורה כ"ח - "מתוך עצבות כמ"ש בפ' אין עומדין [ברכות לא ע"א] - לנכון העיר במהדורת גרינפעלד (הערה ש"ס) דבמס' ברכות שם מיירי לענין תפלה, והיינו שאין עומדין להתפלל מתוך עצבות, ובנוגע להשראת השכינה [ונבואה] הוא במס' שבת ל ע"ב, וא"כ מה ענין לציין כאן המראה מקום להגמרא דברכות, והא היפ"ע כאן מיירי לענין נבואה ורוח הקודש, וא"כ מהראוי להסגיר תיבות "בפ' אין עומדין" בסוגריים מעוגלות, ולכתוב [עי' שבת ל ע"ב] בסוגריים מרובעות.

עמוד שצ"ד

שורה י"א - "כלומר זה כענין יוסף שניתן ... בעלילות אשת אדוניו" - נראה שחסר כאן תיבת "בבב".

עמוד שצ"ז

שורה י"ב-י"ג - "כאומר [בראשית ב, כד] על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו" - צריך לומר "כאומר" (ובדפוס ראשון נכתב בקיצור כאומ', אלא שבמהדורת גרינפעלד השלימו "כאומר", ואין טעם בזה). - ובנוגע לתיבת "יעזוב", לנכון תיקן במהדורת גרינפעלד "יעזוב", כי בקרא כתיב "יעזב" בקמ"ץ, (וטעות זה נמצא בספרי היפ"ת בכמה מקומות).

עמוד שצ"ח

שורה כ"ד (באמצע) - "והפשטם בגהינם" - צריך לומר "והשפטם" (וכן הוא בדפוס ראשון).

עמוד ת"ב

ג' שורות מלמטה (בסופו) - "היו צריכין לתת לו משקל זהב" - צריך לומר "משקלו" (וכן הוא בדפוס ראשון).

עמוד ת"ז

י"ב שורות מלמטה - "שמא נטבע בין הגויים" - צריך לומר "נטמע" (וכן הוא בדפוס ראשון).

ו' שורות מלמטה - "הלא ה' ... חטאנו לו" - ראוי להוסיף כאן מלת "זו" כלשון הפסוק, וכן הוא ביפה מראה על מס' הוריות פרק ג'.

ג' שורות מלמטה - "אחד ... מוליד חסר ובעל מום" - ראוי להוסיף כאן מלת "מהן" כלשון המדרש, וכן הוא ביפה מראה שם.

עמוד ת"ח

י"א שורות מלמטה - "דכיון דתשובת שאלת מי נתן למשסה הלא ה' היא גופיה קאמר לה" - צריך לומר "הוא", ואיברא בדפוס ראשון כתיב "היא", אבל זה טעות דמוכת, דהא קאי על רבי יהושע. - וכן ביפה מראה שם כתיב "הוא", אלא דשם כתיב: "דכיון דתשובת שאלת מי נתן למשסה הלא הוא גופיה קאמר לה", ולפום ריהטא היה נראה שחסר שם תיבת "ה", אבל נראה דתיבת "הלא" לא קאי על לשון הפסוק הלא ה' וגו', אלא הוא מדברי היפ"ת והוא חלק מן הקושיא, כלומר הלא ר' יהושע גופיה קאמר התשובה, וא"כ לא היה לו להתינוק להשיב כלום וכו', וכן מוכח מהא דסיים "באומרו הלא ה'" דלכאורה היא שפת יתר, דהא כבר כתב לה קודם

לכן, אך לפי הנ"ל יובן שפיר סיגנון לשונו, דוק ותבין. - ובכן היה נראה דגם כאן יש לתת תיבת ה' בסוגריים מעוגלות.

עמוד ת"י

ג' שורות מלמטה - "דאי אפשר לומר כן ממש" - נראה דצריך לומר "פז".

ב' שורות מלמטה (בתחילתו) - "מינה" - בדפוס ראשון כתיב "מינה".

עמוד תי"א

ד' שורות מלמטה - "אבל בערוך גריס בערך ירוד [...] - ראוי להוסיף [הב].

ג' שורות מלמטה (בתחילתו) - "אפיהון כד אינון מניקן" - בדפוס ראשון כתיב "כדי" (וכן הוא בערוך שם).

עמוד ת"כ

שורה ג' - "ועוד יהיה זה סבה לרחם על החוטאים" - נראה כמעט ברור שחסר כאן תיבת "איך", וצריך לומר: "ועוד [איך] יהיה זה סבה לרחם על החוטאים".

עמוד תכ"א

שורה ב' - "ומה שצ"ל ששלחו נבוכדנצר" - הלשון מגומגם כאן, ונראה דצריך לומר "ומה צ"ל ששלחו נבוכדנצר".

שורה ט"ז (בתחילתו) - "יכול לנבזראדן לכבשה" - צריך לומר "נבזראדן" (וכן הוא בדפוס ראשון).

שורה כ"א - "להכי מייתי מהם למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה" - הלשון מגומגם כאן ואינו מובן, ולנכון העיר במהדורת גרינפעלד (הערה שפ"ו) דלכאורה צריך לומר "להכי מייתי [שהיה מאלו שנשתיירו] מהם", אבל נראה דסגי לכתוב "[שנשתייר]".

שורה כ"ו - "אטו חכם שכמותו דלימד תורה לכל העולם" - צריך לומר "שלימד" (וכן הוא בדפוס ראשון).

שורה ל' - "וג"כ [וע"כ] הנס קשה ליעשות כשאין בעל הנס מכין עצמו אליו ע"י תפלה ושאר זכיות" - תיקון זה טעות הוא, כי כוונת הי"פ"ע כאן לומר דקושי הנס וקלותו תלוי בהכנת האדם בב' ענינים, האחד היא ההשתדלות במאמצי כחו (וגם טוב מזלו), והשנית היא ע"י תפלה ושאר זכיות, וכמו שכתב כאן בתחילת דבריו (שורה כ"ח) "שקושי הנס וקלותו כפי הכנת בעל הנס אליו אם בטבע ואם בזכות", ואומרו "אם בטבע" היינו ההשתדלות במאמצי כחו, "ואם בזכות" היינו תפלה ושאר זכיות, (וכן הוא סיגנון לשון הי"פ"ת בכל ספריו, שכל מקום שכותב "אם בכך ואם בכך" כוונתו לבאר בזה ב' ענינים, ופשוט שגם כאן זהו כוונתו, וכן מבואר בהמשך דבריו כאשר תדקדק בו), ולפי"ז שפיר כתב "וג"כ" הנס קשה ליעשות כשאין בעל הנס מכין עצמו אליו ע"י תפלה וכו', כי זהו ענין השני, וזה ברור לדעתי.

שורה ל"ב (בתחילתו) - "מכין עצמו מאד לזכות לנס מנצות האויבים" - צריך לומר "בנצוח" (וכן הוא בדפוס ראשון).

באותה שורה (בסופו) - "ולכן מצד אחד היה הנס גדול, ולזה אמר שהוא הרודף דהיינו ההשתדלות וה' היה המכה" - אין ספק שחסר כאן משהו, כי דברים אלו סובבים על אסא שהיה הרודף וה' המכה, משא"כ דוד היה רודף ומכה ג"כ כמבואר באגדתיו, ובכלל אלו התיבות "ולכן מצד אחד היה הנס גדול" אין לו מובן כל כך, וגם יפלא מדוע לא ביאר הי"פ"ע ענין אסא, - ולכן נראה שחסר כאן כמה תיבות, וצריך לומר "אמנם אסא לא היה בטוב המזל, ולכן מצד אחד היה הנס גדול וכו'", ולפי"ז יובן שפיר המשך דבריו.

שורה ל"ד - "ולכן היה משבח ומהודא לבד" - תיבה זו אין לה משמעות, ואולי צריך לומר "ומודה".

שורה ל"ז - "ולכן אמרו משה ובני ישראל זה אלי ואנוהו ... [שמות טו, ב] כלומר אם בזכותי ואם בזכות אבי" - ראוי להוסיף כאן בסוגריים מרובעות המשך הפסוק [אלהי אבי וארוממנה], דהיינו "ואם בזכות אבי".

ח' שורות מלמטה - "לפי שלא כל הרוצה אומר שירה אלא מי שנמחלו עונותיו [...] - חסר כאן המראה מקום לזה, והיא בשוח"ט מזמור י"ח והביאו הי"פ"ת בשמור"ר פרשה כ"ג סימן ו' [ד"ה ובאי זה זכות], ובפרשה כ"ד סימן ג' [ד"ה מחלה להם השירה].

ג' שורות מלמטה - "ומ"ם למחרת מחרת שני הנשפים שעברו" - צריך לומר "ומ"ם למחרתם מחרת שני הנשפים שעברו", כי הכוונה על מ"ם הסופית שבתיבת "למחרתם" (וכן הוא בויקרא רבה פרשה כ"א סימן ב' ד"ה מהו למחרתם), אלא דשם כתיב בקיצור למחרת, וכנראה שכאן בדפוס ראשון נשמט הקו שבסופו).

עמוד תכ"ב

שורה ט' - "ולפרש דבריו כמה דתנין" - צריך לומר "דתנינן" (וכן הוא בדפוס ראשון).

ז' שורות מלמטה (באמצע) - "והשאר פרטים" - צריך לומר "פרשים" וכדאיתא שם בגמרא.

עמוד תכ"ג

יא' שורות מלמטה - "אבל ר' יוחנן דאמר חמשה בלבד" - צריך לומר "ר' יהושע" וכדאיתא במדרש כאן, - ואיברא דבסנהדרין שם ר' יוחנן הוא דקאמר כן, אבל כאן במדרשינו הוא דעת ר' יהושע, - ובדפוס ראשון כאן כתיב "ר"י" ובדאי כוונתו על ר' יהושע, וכן מוכח ממה שכתב תיכף אח"כ "ובפ' הנזכר מאן דאמר חמשה בלבד לא מייתי קרא", הרי מבואר דקודם לכן קאי על מדרשינו, וא"כ פשוט שכוונתו על ר' יהושע, וזה ברור.

באותה שורה - "ארבעה וחמשה דקרא מאי עביד ליה" - צריך לומר "חמשה" וכלשון הכתוב, (וכן הוא בדפוס ראשון, אלא דשם כתיב ד' ה'). - והנה בדפוס ראשון כאן כתיב "מצי עיד", ואם שזה לכאורה טעות דמוכח כי אין לזה משמעות, אבל לא ידעתי למה לא תוקן כאן בסוגריים מעוגלות ומרובעות כנהוג, דמאי שנא הכא משאר דוכתי ודו"ק.

עמוד תכ"ה

סימן י"ב שורה י"א-י"ב - "לקיים מה שנאמר נעו עורים ... נגואלו בדם" - מהראוי להוסיף תיבת "בחוצות" כלשון הפסוק וכלשון המדרש כאן.

עמוד תכ"ז

שורה ח' - "רגילות [לתת] על מנעליהון" - בדפוס ראשון כתיב "מעליהון", וכמובן שזה טעות, אבל יש לתקן "מנעליהון".

עמוד תכ"ח

שורה ד' - "ושפע שהשפיע דמן" - תיבות "שהשפיע דמן" איננו מלשון המדרש (וגם בדפוס ויניציאה ליתיה) אלא היפ"ע הוא דקאמר לה, ובכן צריך להיות באותיות רש"י.

ה' שורות מלמטה (סוף הקטע שלפני סימן י"ד) - "והיינו שחולקים על הקב"ה לעשות היפך רצונו, כענין פשענו ומרינו דלעיל [ג, נ] - צריך לומר מ"ב, - ומיהו טפי נראה שנתכוון היפ"ע להמדרש דלעיל [פרשה ג' סי' ל"ג] דקאמר אית כרנבו מרירן וכו', וביאר ביפ"ע דהכוונה שהיו מכוונים להכעיס עי"ש.

עמוד תכ"ט

שורה ז' שם - "ומה שלא פירש חלקן שהרחיקן מאצלו כמ"ש המתרגם" - צריך לומר "חלקם" כלשון הפסוק.

עמוד ת"ל

שורה ג' - "כי ביניהם אפשר שלא ידעו בזה" - נראה דצריך לומר "בניהם" (על משקל "אבותיהם" דנקט המדרש), ואף שאין זה מוכרח, מכל מקום לשון "ביניהם" מוזר קצת. [ואגב יש להעיר על מה שסיים היפ"ת דשלדות אלו לא היו של מצריים ממש אלא בדרך נס נדמה להם כשלדות צפין וכו', דהא במדרש קאמר שרמז הקב"ה "לשלדותיהן" והיו שטין וכו', ואי לא קאי על שלדות המצריים ממש איך נפרש הכינוי של "שלדותיהן" דמשמע דקאי על המצריים שנטבעו ודו"ק].

שורה י"ח-י"ט - "להתפעל עליהם אילו היו רואין אותן שטין על פני המים" - צריך לומר "כאילו" (וכן הוא בדפוס ראשון).

ה' שורות מלמטה - "שהיו מבטיחים אותנו לעזרה ולא בא" - צריך לומר "בא" (וכן הוא בדפוס ראשון).

עמוד תל"ב

שורה ט"ז-ט - "אבל לר' איבו לימא ביערים או בעצים ולר' יעקב על ירושלים מ"ש לומר הרים" - ראוי להשיב פיסוק (,) אחר תיבת "ירושלים", ולפתוח הראשי תיבות "מ"ש" שהיא "מאי שנא", ולפ"ז יתבאר היטב סיגנון לשון הי"ע כאן, דמה שכתב "ולר' יעקב על ירושלים" ר"ל דלר' יעקב לימא "על ירושלים", ותיבת "לימא" דכתיב לפניו גבי ר' איבו מושכת נמי לדר' יעקב, כלומר לר' איבו לימא "ביערים" או "בעצים" ולר' יעקב לימא על ירושלים, מאי שנא לומר הרים.

עמוד תל"ה

שורה ו' - "כדגרסימין במ"ב" - לכאורה היה נראה שזה טעות סופר, וצריך לומר "במ"ת" והכוונה למדרש תהלים, שכן הוא הגירסא בילקוט על תהלים רמז תשי"ט, ואולם בויקרא רבה פרשה ט"ו סי' ד' [ד"ה אפי' רשע וחוזר בן] כתב הי"פ"ת "כדלק' ס"ד", ובזה על כרחך כוונתו לבמדבר רבה, וא"כ גם כאן כוונתו לבמדבר רבה, ובכן צריך עיון כי לא נמצא כן במדרש שלפנינו.

עמוד תל"ז

י' שורות מלמטה - "כדאיתא בפ' אלו דיני ממונות [סנהדרין לט ע"ב] - צריך לומר "אחד" (ובדפוס ראשון כתיב בראשי תיבות "כדאי' בפ' אד"מ", ובמהדורת גרינפעלד שגה בזה לכתוב "אלר" דיני ממונות, ומהתם נמשך הטעות לכאן...).

עמוד ת"מ

י"א שורות מלמטה - "ומהבט בשמים לא קשיא ליה" - צריך לומר "משמים" (כן הוא לשון הפסוק, וכן הוא בדפוס ראשון כאן).

עמוד תמ"א

שורה י"ב-י"ג - שנתפשט זיוו עלי' - צריך לומר "עדי'ן" (וכן הוא בדפוס ראשון, אלא דבמהדורת גרינפעלד תיקן (עדין) [עלין], אבל אין צורך בזה, כי מלת "עדי'ן" פירושו "אליר", עיין במצודות עה"פ [ישעיה מ"ה כ"ד] צדקות ועוז עדי'ן יבוא, שהיא כמו [איוב ד' ה'] תגע עדיך ותבהל, וכן [תהלים ס"ה ג'] שומע תפלה עדיך כל בשר יבוא, עיי"ש בראב"ע שפי' עד מקומך).

עמוד תמ"ב

שורה ב' - "דכולהו איתנייהו" - צריך לומר "איתנהו", (וכן הוא בדפוס ראשון, ולא ידעתי למה הדפיס במהדורת גרינפעלד "איתנייהו", דבכל מקום בש"ס כתיב "איתנהו", ולא נמצא אף פעם אחת דליכתוב "איתנייהו").

שורה ז'-ט' - "והיינו אשר הללך אבותינו [...] כנגד הקדושה, וכל מחמדינו [...] כנגד התפארת" - מהראוי לציין כאן המראה מקום [ישעיה שם], (ואח"כ "וכל מחמדינו [שם]"), כי בפנים המדרש לא הובא רק רישא דקרא "בית קדשנו ותפארתנו".

עמוד תמ"ג

י' שורות מלמטה - "היו תופסים אותן להריגה" - לפי סיגנון הלשון נראה דצריך לומר "אותן".

ב' שורות מלמטה - "יראה דדריש צואר רמז להבית המקדש לפי שהצואר בגבהו של אדם" - זה טעות גמור, וצריך לומר "להקב"ה" (וכן הוא בדפוס ראשון, אלא דשם כתיב "להב"ה", וכוונתו על הקב"ה, שכן דרך הי"פ"ת לכתוב תמיד "הב"ה" בלי קו"ף), - ויש לי על זה כמה הוכחות: חדא דאין דרכו לכתוב "להביהמ"ק" בה' הידיעה, אלא "לביהמ"ק", ועוד דאם כוונתו לביהמ"ק היה לו לציין להגמרא במס' מגילה [טז ע"ב] שדרשו כן עה"פ [בראשית מה, יד] ויפול על צוארי בנימין וכו', בכה על שני מקדשים שעתידין להיות בחלקו של בנימין, וכן הוא בב"ר פרשה צ"ג [סי' י"ב], וכתב שם בי"פ"ת [ד"ה ששני מקדשות] דדריש על צוארי בנימין על בתי מקדשות משום דביהמ"ק איקרי צואר, וטעמא כדגרסינן בחזית [פרשה ד'] כמגדלך דוד צוארך זה ביהמ"ק, ולמה מדמהו בצואר שכל ימים שהיה ביהמ"ק בנוי וקיים היו צוארן של ישראל פשוט בין אומות העולם, וכיון שחבר ביהמ"ק כביכול נכפף צוארן של ישראל וכו', דבר אחר מה צואר זה נתון בגבהו של אדם כן ביהמ"ק נתון בגבהו של עולם וכו' עיי"ש, ואי נימא דבאמת נתכוון הי"ע כאן להך מדרש אלא דסתם ולא פירש, אכתי למה הביא רק טעם השני ולא טעם הראשון, (ובחזית שם איתא עוד ב' טעמים לזה עיי"ש, ולמה נקט דוקא טעם הנ"ל). - ואף גם זאת דמה בגידה שייך בביהמ"ק, ואף אם נדחוק דהכוונה שלא נזהרו בקדושתה, אכתי מה מדה כנגד מדה יש בזה דעל כן נרדפנו ולא הונח לנו, טפי הול"ל דכיון שבגדו בביהמ"ק על כן נחרבה, אבל מה ענין רדיפת

האויב לזה. ועוד דאס כוונת היפ"ע כאן על ביהמ"ק, אינו מובן מה שסיים "ולפי"ז פי' על צוארינו על שחטאנו לה', על כן ביום צרה דהיינו כשנרדפנו יגענו ולא הונח לנו", דאין לזה חיבור וקשר עם הקודם. - אך האמת יורה דרכו דכוונת היפ"ע כאן על הקב"ה, ולפי"ז מובן שפיר כל המשך דבריו, ותו לא מיד.

עמוד תמ"ה

שורה א' - "מן כדון לית אלהיהון חוזר עליהון" - בדפוס ראשון כתיב "אלההון" (וכן הוא בדפוס ויניציאה, וכן במדרש שנדפס עם יפ"ע, וכן במדרשינו שהוא נוסח דפוס ווילנא), וא"כ היר"ד יתירה.

שורה ג'-ד' - "עשרת השבטים הוחזרו מאשור בימי יאשיהו כדאיתא בפ' חלק [סנהדרין ...]" - חסר כאן המראה מקום, - והנה מקור הך מילתא היא במס' מגילה [יד ע"ב] ומס' ערכין [לג ע"א], אלא דרש"י בפ' חלק [סנהדרין קי ע"ב ד"ה אין עתידים לחזור] הזכיר גמרא זו גבי פלוגתא דר' עקיבא ור' אליעזר אי עתידין לחזור לעתיד לבא עיי"ש, וכל זה הובא ביפ"ע לעיל בפתיחתא ג' [עמוד י"ג ד"ה וכיון שמתו כולם וכו'], אך כנראה דהכא אגב חורפיה לא דק היפ"ע בציון מקור המאמר, - ובכל אופן ראוי לכתוב כאן [סנהדרין קי ע"ב, עי' רש"י שם].

שורה ט"ז - "איתא לעיל [ב טו]" - צריך לומר "ד" (וגם במהדורת גרינפעלד טעה בזה...).

ה' שורות מלמטה - "כי לא מצינו שהיו מביאין" - צריך לומר "מביאים" (וכן הוא בדפוס ראשון).

ד' שורות מלמטה - "ולא שהלכו משם להתפרנס שם" - צריך לומר "שם" (וכן הוא בדפוס ראשון).

עמוד תמ"ו

ז' שורות מלמטה - "שמתחלה היו משועבדים לנו בימי דוד ושלמה שהי' שליט מים עד ים [...]" - כוונתו להא דכתיב [תהלים ע"ב ח'] וירד מים עד ים, דמלת "וירד" פירושו ממשלה, דהיינו שהיה שולט על כל הממלכות, ובכן ראוי לציין כאן להך קרא.

ב' שורות מלמטה - "אבל לעתיד ישראל נושע בה' תשועת עולמים [...]" - חסר כאן המראה מקום [ישעיה מ"ה ז"].

עמוד תמ"ז

שורה ב' - "אי אפשר לומר קיצור רוח וצער" - נראה דצריך לומר "[ו]אי" או "[ד]אי".

עמוד תמ"ט

ט' שורות מלמטה (בתחילתו) - "דכל דמצינן לפרש לשון מיעוט" - צריך לומר "מיעוטא" (כן הוא בדפוס ראשון).

ג' שורות מלמטה - "והם הנ"ל כאומרו עבדים משלו בנו" - נראה דצריך לומר "באומרו", (ואיברא דאינו מוכרח, אבל מכל מקום מלת "באומרו" יצדק כאן טפי כמבואר למעין).

עמוד תנ"א

שורה ה'-ו' - "ומשום דלא שמעינן מבשיר דלא ישתו יין דמשבטלה סנהדרין הוא" - נראה דצריך לומר "לא" (כלשון הפסוק), והגם בדפוס ראשון כתיב "דלא", נראה דצריך להגיה "(ד)לא".

שורה י"ג - "אומרים דבר נבלה בשיר" - בדפוס ראשון ליתא לתיבת "בשיר".

שורה י"ד-י"ט - "מדכתיב [הושע ט, א] אל תשמח ישראל ... כדאיתא בפ"ק דגיטין [ז ע"ב]" - חסר כאן תיבות "אל גיל בעמים" (ואיתיה בדפוס ראשון), וגם בהמראה מקום כאן יש טעות, וצריך לומר ע"א, (וב' הטעותים נמשכו ממהדורת גרינפעלד כמובן...).

עמוד תנ"ב

שורה ג' (בסופו) - "ניחא לי' דאתרימ רישיה" - בדפוס ראשון כאן כתיב "דאתרימ", וכן הוא בדפוס ויניציאה, וכן במדרשינו (דפוס ווילנא), ורק במדרש הנדפס עם יפ"ע כתיב דאתרי, אבל מה לנו לשנות מלשון היפ"ע.

שורה ו' - "מדתנן בסוף סוטה [...]" - נראה דצריך לומר "כדתנן", - וגם חסר כאן המראה מקום [מט ע"א].

שורה י"ב - "הוה כשגגה שיוצא" - צריך לומר "הות" (כן הוא בדפוס ראשון כאן, וכן הוא במדרש דפוס ויניציאה, וכן בדפוס ווילנא, ובמדרש הנדפס עם יפ"ע כתיב "היה").

שורה ט"ו - "להגזים הענין קאמר לה" - צריך לומר "בענין" (כן הוא בדפוס ראשון).

ב' שורות מלמטה - "דפי' זזה זבה הדוה מתרגמין דייבא והלשונות קרובים" - צריך לומר "דוה". - והנה במהדורת גרינפעלד כאן (הערה ת"א) ציין לתרגום אונקלוס עה"פ [ויקרא טו, יט] ואשה כי תהיה זבה וגו', ואתא ארי תהי דייבא וכו', וכנראה שרצונו להעיר דהתרגום לא תרגם כן אלא על מלת "זבה" ולא על "דוה", ולנכון העיר, - ואולם בגוף דברי היפ"ע שכתב "דפי' דוה זבה" יש להסתייעא מהא דפירש"י בריש פ' תזריע עה"פ [שם יב, ב] כימי נדת דותה תטמא, דותה לשון דבר הזב מגופה, ועיי"ש ברמב"ן שכתב ולא ידעתי מאיזה מוצא יהיה דותה לשון דבר הזב בלשון הקודש, אך עיי"ש ברא"ם שכתב וזה לשונו, ולא ידעתי למה הוצרך שיהיה מוצאו בלשון הקודש, וכי לא נמצא בתורה בשום מקום מלה שמוצאה בלשון ארמי וכו', ויהיה גם זה בלשון ארמי מלשון זיבה, שתרגום כי יזוב זוב דמה ידוב דוב דמה, והו"ו והב"ת ממוצא אחד הן ויבא זה תחת זה עכ"ל, - וזה ממש כדברי היפ"ע כאן.

באותה שורה - "והנני חוזרת ומשמרת" - תיבת "נמי" מיותר (בדפוס ראשון כתיב "והנני חוזרת ומשמרת", אלא דבמהדורת גרינפעלד כנראה רצה לפתוח הראשי תיבות, אבל שכח והניח מלת "והנני", - ואם תרצה לפתוח כאן הראשי תיבות יש לפענחו "והכי נמי" או "והכא נמי", אבל טפי צודק לפענחו "והכא נמי" נמי, כי כוונת היפ"ע לומר דגם הכא במדרש דידן הא דקאמר חוזרת ומשמרת ימי זיבתה היינו ז' ימי נקיים).

עמוד תנ"ג

שורה א' - "ע"י שפירסה מבעלה" - לכאורה צריך לומר "שפירשה", ובשלמא לעיל (עמוד תנ"ב) בד"ה ר' שמלאי אמר וכו' (ט' שורות מלמטה) שכתב "ע"י שפירסה" מביתה" אתי שפיר, כי תיבת "מביתה" פי' מרחמה אלא דנקט לשון נקיה כמו שכתב במתנות כהונה כאן, ועל זה שפיר נופל לשון "שפירסה" וכלשון חז"ל בכמה מקומות אשה שפירסה נדה, אבל כאן דגריס היפ"ת "מבעלה" לא שייך לשון "שפירסה" כמובן. ובויק"ר שם [פרשה י"ט ו'] ג"כ הגירסא "שפירשה", וכן ביפ"ת שם גריס "שפירשה" בשי"ן. - ובאמת בלאו הכי מוכח כן מהא דסיים המדרש כאן (וגם בויק"ר) "אנו שפירשנו מבית חיינו וכו' על אחת כמה וכמה", הרי מבואר דמירי מענין פרישה. (אלא דקצת קשה למה נקט היפ"ע לעיל בד"ה ר' שמלאי וכו' שפירסה "מביתה" אחר שהוא עצמו כתב כאן דגרסינן "מבעלה", אך כנראה משום דלעיל עדיין לא נחית היפ"ע לפרש גוף מימרא דר' אלעזר, אלא מייתי לה לומר דאידי דבעי המדרש לאתויי מימרא דר' אלעזר מייתי נמי מימרא דר' שמלאי, ולכך לא חש לדייק בלישנא דר' אלעזר אלא העתיקו כלשון דאיתא בדפוס ויניציאה, ורק כאן בגוף מימרא דר' אלעזר ציין דבויק"ר גרסינן ע"י שפירשה מבעלה קורא אותה נדה, - אך לפי"ז נצטרך לומר דגם לעיל יש טעות הדפוס וצריך לכתוב "שפירשה", דהרי בדפוס ויניציאה הגירסא "שפירשה מביתה" ודו"ק).

שורה ג' - "תימא אי בנדה ממש ז' ימים פירסה" - גם כאן לכאורה צריך לומר "פירשה" (וכן הוא ביפ"ת על ויק"ר שם), - וגם להלן בשורה ו' "וא"כ לא פירסה" צריך לומר "פירשה".

י' שורות מלמטה - "מלשון והדוה בנדתה. " - יש כאן ריוח מקום בין תיבת "בנדתה" להנקודה (. וראוי לתקנו, (וכנראה דהטעם שאירע כן הוא לפי שבמהדורת גרינפעלד הוסיף כאן בסוגריים (ויקרא ט"ו), וגם כאן מתחילה הקליד המעתיק מראה מקום זו, אבל באמת אין צורך לזה דהא כבר נזכר בפנים המדרש, וגם היפ"ע בקטעים הקודמין שקיל וטרי בהך קרא, לכן מחקתם אותו, אבל נשאר מקום פנוי כמו שרגיל ליארע בכגון דא...).

עמוד תנ"ד

שורה ז'-ח' - "ויראה כמו שפי' הר"י בן שועיב [בפי' לאיכה] בכתוב שהיות השועלים הולכים בו נראה היות הענין בהשגחה אלהית שהמקום המקודש יהי' מרבץ לבעלי חיים" - לכאורה כוונתו לספר קול בוכים, אבל לא מצאתי שם שפי' כן, ואדרבה פי' שועלים הלכו בו דקאי על אומות העולם עיי"ש.

עמוד תנ"ה

שורה ו'-ט' - "וי"ל דמשום דעל הליכת השועלים יש להצטער יותר מעל החורבן עצמו בדכתיב התם" - צריך עיון היכן כתיב כן, ואולי יש כאן טעות סופר וצריך לומר "בדכתיבנא לעיל", וכוונתו למה שכתב לעיל בתחילת הסימן [ד"ה וכבר היה רבן גמליאל וכו'] דכנראה שיש תוספת רעה ביציאת השועל משם ודו"ק.

שורה ט"ו - "מה שלא עשו בתחלה" - צריך לומר "מתחלה" (כן הוא בדפוס ראשון).

עמוד תנ"ו

דורה א' - "וזכריה ממקדש שני" - נראה ברור שזה טעות סופר, וצריך לומר "במקדש", (שכך היא הגירסא בכל הדפוסים, ובכלל לא יצדק כאן תיבת "ממקדש").

שורה י"ב-י"ד - "מנלן דוגם איש היה מתנבא פי' בנבואת מיכה" - צריך לומר "כנבואת", דמלת "בנבואת" לא יצדק כאן, דאין כוונת היפ"ע לומר דאומרו "וגם איש מתנבא" מיירי בנבואת מיכה ממש, דהא על כרחך זה קאי על אוריה בן שמעיה שנזכר אח"כ, אלא הכוונה דאוריה היה מתנבא כנבואת מיכה, (וכן מוכח מהא דכתב להלן בשורה ט"ו-ט"ז ע"כ וגם איש היה מתנבא פי' כדבר מיכה").

ז' שורות מלמטה - "שהוא שהיתה מערי גבעונים" - צריך לומר "הוא" (וכן הוא בדפוס ראשון).

ג' שורות מלמטה - "באוריה הכהן דהוה בימי יהוקים" - צריך לומר "יהויקים" (וכן הוא בדפוס ראשון).

עמוד תנ"ז

טור א', שורה ט"ו - "ולזה זכר כי עוד תבא גלות שני שהוא גם ליהודה" - צריך לומר "שהיא" (וכן הוא בדפוס ראשון, וזה יצדק טפי אחר שכתב "תבא" שהיא לשון נקבה).

שורה ט"ז - "כאשר יעיד אוריה שאמר שדה בציון תחרש" - צריך לומר "ציון שדה" תחרש (שכן הוא לשון הפסוק, וכן הוא בדפוס ראשון כאן).

שורה י"ט (בתחילתו) - "מתרחקים בעוונותיהם" - בדפוס ראשון כתיב "בעוונותיהם".

שורה כ"ב (בתחילתו) - "וכמו שעתידין ל' לחוס עליהם" - צריך לומר "ה'" (וכן הוא בדפוס ראשון. - ואיברא דיש נוהגים לכתוב ד' במקום ה', אבל דרך היפ"ע בכל מקום לכתוב ה', ובקטע זה עצמה בשורה י"ט כתיב "וביהודה בחר ה' להיות לו לעם"). [ואגב יש לתמוה על דברי היפ"ע כאן, דלפי דבריו יוצא דהך עדות נאמרה לעשרת השבטים שלא יתייאלו שהם מתרחקים בעוונותיהם וכו', ולכך הודיעם כי גם יהודה יגלה וביהמ"ק יחרב, וכמו שעתידין ה' לחוס עליהם ועל ביתו כן יעשה לי' השבטים, וקשה דהא כאן באגדתין ר' עקיבא הוא דקאמר כן, והא איהו ס"ל במס' סנהדרין (קי"ב) דעשרת השבטים אינן עתידין לחזור, ונהי דכו"ע מודו דירמיה החזירן בימי יאשיהו כמבואר במס' מגילה (יד ע"ב) ובמס' ערכין (לג ע"א) והובא ברש"י שם, אבל זה היה קודם חורבן בית ראשון, וכאן הרי בהבטחת גאולה העתידה קמירי, - והוא לכאורה תמוה רבתיא].

י"ג שורות מלמטה - "אבל מכיון דאוריה לא זכר דברי זכריה כלל" - צריך לומר "ענין" (כן הוא בדפוס ראשון).

טור ב', שורה י"ב - "שנתקיימה נבואתו של ירמיה" - צריך לומר "אוריה" (וכן הוא בדפוס ראשון).

י"ב שורות מלמטה - "היתה דעתם שהכתובים דרך גוזמא נאמרו על ... פריה ורביה" - חסר כאן תיבת "רבו" (כן הוא בדפוס ראשון)

ט' שורות מלמטה (בתחילתו) - "תיקון המזונות והמלבישים" - צריך לומר "והמלבושים" (וכן הוא בדפוס ראשון).

עמוד תנ"ח

שורה כ' - "שלא יהיה זה במקום הקדש הגמור כדכתיבנא לעיל [...] - ראוי לציין [ד"ה ועליו נתקיים הפסוק]. (ואגב יש להעיר על מה שכתב היפ"ע כאן "ואף שבהכרח יתקיים מ"ש בפירוש שועלים הלכו בו, היה אפשר שלא יהיה זה במקום הקדש הגמור", ולכאורה למה הוצרך לומר כן, היה לו לומר בפשיטות דעד שלא ראו שועל יוצא מבית קדשי הקדשים הוה מצינן למימר דהא דכתיב "שועלים הלכו בו" דרך הפלגה וגוזמא נאמר, וכמו דהוה מצינן למימר לגבי נבואת אוריה, ואי משום דפסוק זה כתיב במגילה איכה שנאמרה על העבר וא"כ על כרחך שנתקיים, והלא גם בזה שייך לומר שנאמר על דרך הפלגה, וכמו שכתב ביפ"ע לעיל בפתיחתא ג' [ד"ה] אנא הוא דתרבותי בישא] דכדי להרבות בבכיה דרך לומר דברים אשר לא כן בקינות להאדיב הלב וכו'. וכיוצא ב' יש להעיר למה לא תירץ כן היפ"ע לעיל בד"ה ועליו נתקיים הפסוק. - אך האמת יורה דרכו, בשנדייק בלשון היפ"ע בד"ה הנ"ל שכתב "שע"כ אמר זכור ה' מה היה לנו בלשון עבר", אשר לכאורה היא שפת יתר, דאטו בלא זה לא היה שייך להקשות מאי שנא משאר מילי שכולם נתקיימו בעוונותינו, אך אפשר דכוונתו בזה משום דכיון שאמר זה המקונן כלפי הקב"ה באומרו זכור ה' מה היה לנו וגו', לא שייך לומר שזה דרך הפלגה וגוזמא, דרק בנוגע שאר הקינות שנאמרו לעורר הבכי יתכן לומר שנאמרו בדרך הפלגה כדי להרבות בבכיה, אבל כאשר הדברים יסובבו כלפי הקב"ה לא שייך לומר כן, וא"כ בהכרח שנתקיימו הדברים במילואן, ולכך הוצרך היפ"ע לתרץ שהיו סוברים דאפשר דבשאר מקומות של הר ציון מיירי, ובכן אתי שפיר ג"כ מה שכתב כאן, והבן).

ג' שורות מלמטה - "אם ממה שרצה כאן אריכות ימים עם ריבוי האנשים" - אומרו "ממה שרצה כאן" אינו מובן, ונראה שזה טעות סופר וצריך לומר "שאמר", (ומיסתברא לי דבכת"י היה כתוב "ממ"ש" בראשי תיבות, והמעתיקים טעו וכתבו "ממה שרצה", וכן משמע מהא דכתב אח"כ "ואם ממ"ש שם כי יפלא וגו'", דמסתמא

על משקל זה כתב ג'כ קודם לכן "ממ"ש". - ומה שכתוב כאן "אריכות ימים" צריך לומר "הימים" (וכן הוא בדפוס ראשון).

עמוד תנ"ט

טור א', שורה ג' - "והוא מ"ש ... בסמוך" - חסר כאן תיבת "שם" (כן הוא בדפוס ראשון).

שורה ח' (בתחילתו) - "שאמר ב' פעמים נחמתנו" - צריך לומר "שאמר" (ובדפוס ראשון כתיב בקיצור שאמ', ופשוט דרצה לומר "שאמר").

טור ב', ז' שורות מלמטה - "וזהו המשל כנסת ישראל אצלו יתברך בבת זוג" - צריך לומר "כבת" זוג, (ואף בדפוס ראשון נדפס "בבת", אבל מלת "בבת" לא יצדק כאן, - ופעמים אין מספר נתחלפו אותיות כ' וב' בספרי היפ"ת).

ד' שורות מלמטה - "ברכות לעולם" - צריך לומר "בעולם" (כן הוא בדפוס ראשון).

ג' שורות מלמטה - "וביפה תואר אשר לי פס"א [נ]" - לא נמצא שם מדובר מזה, (ולא עוד אלא שאין באותו פרשה סימן י' כלל) - ובדפוס ראשון כאן כתיב פי, ולפי הנראה זה קיצור מתיבת "פירשתי", אבל לא מצאתי כלל מדובר בזה בכל פרשה ס"א.

עמוד ת"ס

ט"ז שורות מלמטה (בתחילתו) - "ד' דברים אמר ירמיהו. הכא, ועל שזכר במקום אחר לא חש לומר דבר..." - קטע זו קאי אדברי ר' יהושע בן לוי דבסמוך, ובכן מהראוי לקובעו להלן (סוף עמוד תס"א) אחר ד"ה דכתיב גם אלה תשכחנה, - והגם בדפוס ראשון נדפס כאן, מכל מקום לדעתי בהכרח לקובעו להלן, כי בזולת זה אין דבריו מובנים (כוונתי על תחילת הדיבור כאן דהיינו ב' שורות הראשונות), - והאמת אגיד כי כאשר הגעתי לדיבור זה נתקשיתי בו מאד, ושניתי ושלשתי את דבריו ולא יכולתי להולמן כלל, עד שנצנצה במוחי דדיבור זה קאי להלן אדברי ריב"ל, ופתאום העקוב נעשה למישור והכל על מקומו יבא בשלום. [ולשלימות הדברים אסביר קצת המשך דבריו, דמתחילה כתב "הכא", ורצה לומר דד' דברים אלו שהזכיר ריב"ל הם מה שאמר ירמיה הכא במגילת איכה, "ועל שזכר במקום אחר" ר"ל מה שזכר ירמיה במקום אחר דהיינו געילה, "לא חש לומר דבר" היינו דריב"ל לא חש לומר בו דבר, "ועלה סמך ודאי אדקאמר ר"י בר אבין" דהיינו שהושב על ידי משה, - והשאר מובן מאליו].

עמוד תס"א

שורה ט"ז - "ומ"מ צריך לומר שנרמז בהמאוס מאסתנו" - צריך לומר "מאסת" (שכן הוא לשון הפסוק, וזה טעות דמוכח).

שורה כ"ה (בתחילתו) - "[ישעיה רמז, תע] גבי ותאמר ציון [ישעיה רמז תע]" - המראה מקום כאן נכפל בטעות, וגם בפעם הראשון היא באותיות בולטות, (וגם הפיסוק שם מיותר), אבל כנראה שהטעות נצמח מזה, לפי שבמהדורת גרינפעלד ציין המ"מ אחר תיבות "ותאמר ציון", וככה הוקלד מתחילה במהדורא זו, אבל אח"כ רציתם לשנות ולציין המראה מקום אחר תיבות "בילקוט", ומחמת אי-זהירות נשאר המראה מקום בב' המקומות...

שורה כ"ז (בתחילתו) - "כיון שראת ציון" - צריך לומר "שראתה", וכן הוא לשון הילקוט שם, (ואף בדפוס ראשון כאן כתיב "שראת", מכל מקום מהראוי להגיה "שראת[ה]").

ה' שורות מלמטה (בסופו) - "שמפני שהושב ע"י ישעיה לא יכול לומר כן" - הלשון מגומגם קצת, ונראה דצריך לומר "ומפני" שהושב וכו', או "אלא" שמפני שהושב וכו'.

ב' שורות מלמטה - "(ולא יקרא) [לא יאמר]" - בדפוס ראשון נמי כתיב "לא" בלי וי"ו (דוק ותשכח), ובכן אין צריך לתת בסוגריים המעוגלות רק תיבת "יקרא", ובהסוגריים המרובעות סגי בתיבת "יאמר".

עמוד תס"ב

שורה י"ד (בתחילתו) - לפי מ"ש דירמיה ידע בישיעה" - מהראוי לפתוח הך ראשי תיבות ולכתוב "מה שכתבת".

ט"ו שורות מלמטה - "וכל טוב הוא שפע מושפע מאהבתו יתברך יחוייב שתקדם אהבת ה' לאדם קודם לזכותו" - בדפוס ראשון כתיב "הקדם", והגם שתיבת "שתקדם" נכון יותר, אבל גם מלת "הקדם" יצדק כאן, ובכל אופן

אם רוצים לתקן הלשון מהראוי להדפיסו כנהוג בסוגריים מעוגלות ומרובעות. [ואגב ראוי להוסיף פיסוק (,) אחר תיבת "יתברך"].

עמוד תס"ג

ג' שורות מלמטה - "ואעפ"י שאין הדמיון לאדם בעת גרושו דכתיב ביה וישכן מקדם אל עת חדושו כדפי" - צריך לומר "אלא עת חדושו", וטפי נראה שחסר כאן תיבת "אלא", וראוי להשימו בסוגריים כזה: "[אלא] אל עת חדושו כדפירשתי".

עמוד תס"ד

ה' שורות מלמטה (בתחילתו) - "ורבי רמז ... טעמים אחרים" - חסר כאן תיבת "לב" (כן הוא בדפוס ראשון).

עמוד תס"ה

שורה א' (בתחילתו) - "אם מאיסה לית סבר" - חסר כאן ציון הסימן כד לפני הדיבור המתחיל, שכן ביפ"ע זה סימן כ"ד, (וכן במהדורת גרינפעלד נשמט ציון הלז...).